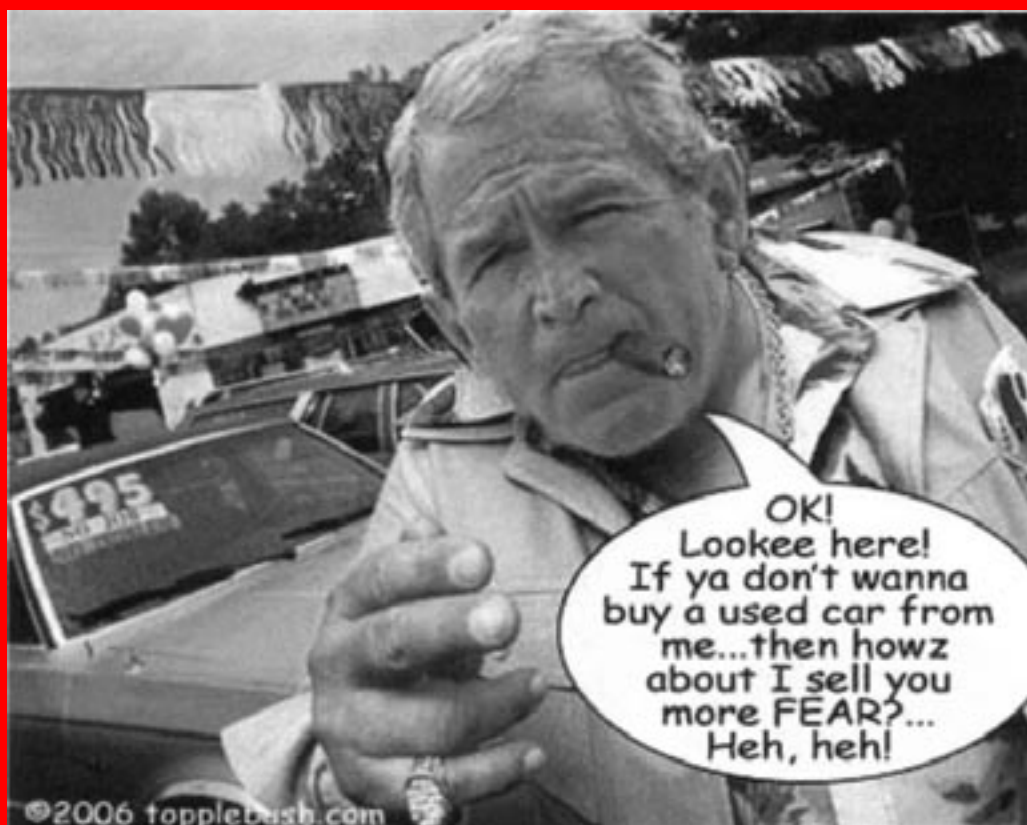

de anti fascist

uitgave van:

**anti fascistische oud verzetsstrijders nederland
bond van anti fascist**

Leharstraat 8 - 6961 BM Eerbeek

2007 - 2

TPG Post

Port betaald
Port payé
Pays-Bas

In dit nummer o.a.

In dit nummer
blz. 2

Feiten en ficties
rond Amersfoort
blz. 3

Srebrenica HOAX 2
Blz. 9

Berichten van de FIR
blz. 10

Van Celine
blz. 11

Replik op Feiten en
ficties
blz. 12

Boekrecensie Travesty
blz. 16

Film Zwartboek
nader bekeken
blz. 19

NoNPD
blz. 20

Verschijnt 4 keer per jaar.
ISSN 0166-7556

Algemeen correspondentie-adres:
Leharstraat 8 - 6961 BM Eerbeek
Tel. 0313-654685
e-mail secr@afvn.nl
website www.afvn.nl

Abonnementsprijs:
Minimaal 10 euro per jaar

Losse nummers euro 2,50 (excl. portokosten)
Opgave abonnementen:
Telefonisch of per e-mail

Redactie coördinatie:
Jan Cleton

Redaktiemedewerkers:
Jan IJssink,
Celine v.d. Hoek,
Piet Schouten,
Toos Plug,
en vele anderen.

Vertaalster:
Toos Plug
Buitenlandse contacten:
Celine v.d. Hoek,
Annabelle Schouten.
Layout:
Jan Cleton

De Antifascist is een uitgave van de A.F.V.N. (Anti Fascistische oud Verzetsstrijders Nederland, Bond van Anti-fascisten).

Deze vereniging stelt zich ten doel:
a. te zorgen dat de daden van het anti-fascistische verzet bekendheid houden, respectievelijk bekendheid krijgen;
b. herlevend fascisme (neo-fascisme) te signaleren en met alle, bij de wet geoorloofde middelen te bestrijden;
c. te strijden voor vrede en vriendschap tussen de volkeren;
d. te strijden tegen iedere vorm van discriminatie.

Wilt u ons werk steunen?
Stort dan een bijdrage op giro nr.
3206900 t.n.v. penningmeester
A.F.V.N. Voorstraat 42 A, 3931 HE
Woudenberg. Tel. 033 - 2860271

In dit nummer

In deze uitgave van de AF vind u als hoofdonderwerp een reactie van drs. S.E. Scheepstra op een eerder geplaatst artikel van Bert Bakkenes over de overval op Distributiekantoor Amersfoort (1944) en de repliek daarop van, de schrijver van het eerder geplaatste artikel, Bert Bakkenes.

Omdat wij waarheidsvinding over de geschiedenis van hetgeen plaatsvond in de periode rond de Tweede Wereldoorlog en hetgeen daarna plaatsvond hoog in ons vaandel hebben, plaatsen we beide reacties tegelijkertijd.

Wij (de redactie) zijn en blijven van mening, dat de persoonlijke historische waarheid tot een vrij zekere hoogte benaderd kan worden.

Dit is echter afhankelijk van o.a. de tijd tussen het gebeurde en nu, evenals de invloed van de 'officiële' geschiedschrijving (afhankelijk van de maatschappijvorm waarin men geleefd heeft, alswel de ideologische achtergrond waarbinnen men opgegroeid is). Maar daarnaast zijn er binnen een bepaald tijdsbestek ook onmiskenbare feiten waar we niet omheen kunnen, onafhankelijk van de 'ideologische' achtergrond van onze opvoeding.

In hoeverre beide schrijvers er vanuit hun verschillende ideologische achtergronden in slagen het over zoveel mogelijk feiten eens te worden, mag u zelf beoordelen.

Naast de 'rubrieken' die regelmatig vindt in de AF, deze keer het tweede deel over Srebrenica en de vraag of het hier een HOAX betrof.

"Wat is een HOAX?" zullen velen zich ongetwijfeld afgevraagd hebben.

In de woordenboeken is het moeilijk te vinden. Daarom hebben wij het voor u op Internet opgezocht.

Een HOAX is volgens de Internet-encyclopedie Wikipedia:

HOAX is in het Engels een woord voor poets, nep, bedrog, truc, oplichterij. Het woord is waarschijnlijk geen samentrekking van hocus pocus.

In Engelstalige landen wordt het woord vrij algemeen voor allerlei bedrog en nep gebruikt, bijvoorbeeld voor het opzettelijk maken van een graancirkel. In feite wordt een grote groep mensen voor de gek gehouden. Het lijkt op een grap, maar is eigenlijk kwaadaardiger, en is feitelijk alleen leuk voor de makers ervan.

Een hoax is vaak minder ernstig dan echte oplichterij of fraude. Een motief van wederrechtelijke bevoordeling ontbreekt vaak, het gaat meer om het stichten van verwarring en de mensen voor de gek houden. Een ander motief is het zaaien van paniek, of het beschadigen van "het systeem" uit persoonlijke frustratie.

De gevolgen kunnen zeer ernstig zijn. Mensen kunnen in paniek raken, en (schadelijke) handelingen verrichten die ze anders niet zouden verrichten. In een aantal gevallen kan een aanstichter van een hoax dan ook strafrechtelijk vervolgd worden.

Eén van de grootste HOAX-verspreiders vindt u op de voorpagina. Je zou nog geen tweedehands auto van hem kopen. Maar wat zou u denken van wat angst? Daarin is hij een grootmester gebleken. Op het satanische af!

Wat de gevolgen daarvan zijn voor onze privacy en burgerlijke vrijheden ondervinden we dagelijks aan den lijve, omdat machthebbers over de hele wereld er dankbaar gebruik van maken om de bevolking onder de duim te houden en zodoende hun jacht naar financiële winst te optimaliseren!

Jan Cleton, secretaris AFVN / BvA

Feiten en ficties rond Amersfoort

Overval op Distributiekantoor Amersfoort (1944) nader onderzocht

Door drs S.E. Scheepstra *

In augustus 2004 schreef B. Bakkenes in de *AF* over de “Velser Affaire”. Vanuit de veronderstelling dat “dergelijke verraderspraktijken” zich indertijd ook elders hebben afgespeeld ging hij op zoek naar omstandigheden die hem vergelijkbaar leken. Hij meent daarvan een goed voorbeeld gevonden te hebben in de geschiedenis van de overval op het Distributiekantoor (DK) in Amersfoort op 11 februari 1944.

Bakkenes beschrijft de mislukte overval en schetst daarvan een beeld dat past in zijn vooropgezette perspectief. Dit resulteerde in twee artikelen, waarin feit en hypothese door elkaar lopen. Lezers, die van deze geschiedenis niet op de hoogte zijn, kunnen beide niet van elkaar onderscheiden. Zij zullen ook de ficties aanzien voor feit. Dit vraagt om correctie. Onderstaand artikel wil aantonen dat die correctie niet achterwege blijven mag.

Een half jaar na het verschijnen van het tweede artikel van Bakkenes (in de *AF* van febr. 2005) werd ik op de inhoud daarvan geattendeerd. Sindsdien verricht ik onderzoek naar de geschiedenis van de mislukte overval. Aan Wolthuis schreef ik een brief met een aantal vragen van informatieve aard, waarop hij mij uitnodigde voor een gesprek. Dit gesprek vond plaats en werkte verhelderend. Ook met Bakkenes ontstond correspondentie die uitmondde in mondeling overleg. Veel nieuwe informatie kwam aan het licht door literatuurstudie, archiefonderzoek en contact met betrokkenen van toen of hun nabestaanden. Alvorens hier nader op in te gaan geef ik eerst een samenvatting van beide artikelen van Bakkenes, voorzover dat in dit kader relevant is.

Het verhaal over de overval

Bakkenes betoogt als volgt: Op 11 februari 1944 werd het Distributiekantoor aan Plantsoen-West in Amersfoort overvallen door een verzetsgroep van de Raad van Verzet (hierna te noemen RVV) onder leiding van R. Wolthuis, die “net” uit Kamp Amersfoort was ontsnapt. “Het plan voor de overval kwam van de Amersfoortse LO-LKP”, dat is de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers / Landelijke Knokploegen. “De Amersfoortse KP werd geleid door ‘Bob’ Scheepstra”. De KP zou zelf mensen te kort gekomen zijn voor de actie, “omdat een aantal KP-ers in Soest door de SD was gearresteerd.” Bij de actie betrokken waren “zes RVV-overvallers plus de wachtpost van de LKP”. Elders wordt gemeld dat er “1 of 2 wacht-

posten” van de KP bij waren.

Deelnemers aan de overval waren R. Wolthuis (die de leiding had), K. Fürgler, G. Hofland, H. van der Hoef (die het plan opstelde), G. Kersten, H. Bovee en H. Overeem. De operatie begon aan het eind van de vrijdagmiddag, toen de meeste personeelsleden naar huis waren. Nog aanwezig personeel werd door drie overvallers onder controle gehouden terwijl twee anderen de kluis in gingen. Maar het liep mis toen vervolgens ambtenaren uit de buitengebieden, onder politie-escorte, bij het DK aankwamen. De begeleidende ‘foute’ politieman rende naar het nabijgelegen politiebureau en sloeg alarm. “De KP-wacht faalde opnieuw”, aldus Bakkenes, met als resultaat dat zo’n 15 agenten verschenen en het vuur openden. Wolthuis, Van der Hoef, Bovee en Overeem wisten te ontkomen. Kersten raakte gewond en bleef levenslang gehandicapt. Hofland werd neergeschoten, hij kwam via ziekenhuis en gevangenis in een concentratiekamp waar hij later overleed. Fürgler bleef het langst op zijn post. Zwaar gewond wist hij te vluchten naar de vliering van een pand in de Scherbierstraat waar hij zich verschool, terwijl hij zijn wapens schietklaar hield. Daar werd hij getraceerd door inspecteur van politie A.J. Hafkamp die hem ter plekke doodschoot.

Op de avond van het drama in de binnenstad heeft de SD het gebied rond de Montessorischool (aan de Utrechtseweg) afgezet. Het was de bedoeling geweest om bij een succesvol verloop van de overval de buit daarheen te brengen. Aldus Bakkenes.

De eigen aanvulling van Bakkenes

De hierboven gegeven beschrijving van het gebeuren, hoewel ten dele onjuist, nam Bakkenes voornamelijk over uit andere publicaties. Hij deed dit zonder eigen controle en onderzoek (zoals o.a. blijkt uit zijn onjuiste bewering dat Wolthuis “net was ontsnapt uit Kamp Amersfoort”, terwijl deze ontsnapping in werkelijkheid pas maanden later heeft plaatsgevonden).

Maar tot deze weergaven beperkt Bakkenes zich niet, hij bouwt er een eigen hypothese omheen. Uitgangspunt van de hypothese vormt de *veronderstelling* van Wolthuis dat de overval verraden zou zijn geweest. Wolthuis heeft dat vermoeden vaker geuit maar kwam daarin alleen te staan. De verraadhypothese past echter goed in het plaatje dat Bakkenes, naar analogie van de Velser Affaire, tekenen wil. Waar verraad is zijn verraders, en deze meent Bakkenes te vinden bij de LO-LKP, “die in Amersfoort werd geleid door Bob Scheepstra”. Ter ondersteuning van zijn

conclusie dat Bob Scheepstra verraad zou hebben gepleegd voert Bakkenes een aantal ficties ten tonele, waar ik later in dit artikel op in zal gaan.

Het initiatief voor de overval

Nu eerst terug naar het startpunt, de beschrijving van de overval. Verschillende bronnen vermelden dat de overval plaatsvond op verzoek of initiatief van de "LKP". Deze organisatie zou, na arrestaties in Soest, hiervoor zelf te weinig mensen ter beschikking hebben gehad.

Nadere bestudering van die verschillende bronnen maakt duidelijk dat zij in feite niet zo verschillend zijn: de meeste hebben deze weergave overgenomen uit een andere publicatie die het zelf ook zonder controle overnam. Het is een typerend voorbeeld van het blijvend laten rondzingen van een onbewezen bericht.

Wie stelt dat het initiatief voor de overval bij (L)KP vandaan is gekomen moet daarvoor namen en feiten noemen, hetgeen tot op heden nagelaten werd.

Het tegendeel, nl. dat het idee juist **niet** van de (L)KP -of zelfs "LKP-Amersfoort"- afkomstig was, is daarentegen **wel** aantoonbaar. In en rond Amersfoort waren diverse verzetsgroepen actief, die al naar gelang de situatie over en weer contacten hadden. Er was een KP rond de Westerkerk in de Dollardstraat, waar koster L. van der Weij in de grond onder het gebouw een complete schietbaan had ingericht. Ook was er een groep rond beide broers Vonkeman. Op allerlei andere plekken in en rond Amersfoort vond verzet plaats, al dan niet in meer of minder georganiseerd verband. En er was een KP-Soest, die in een veel wijdere omgeving actief was en vaker met het landelijk verband in contact stond. De KP-Soest stond onder leiding van Wim Lengton (1917-1944). Lengton verbleef in die periode bij de fam. Driebergen aan de W. de Zwijgerlaan 2 in Amersfoort.

Pleitbezorger voor de overval was J. Kanis, een PTT-ambtenaar die woonde op de Anna Paulownalaan 36 in Amersfoort, vlak tegenover het duikadres van Lengton.

Het pand Anna Paulownalaan 36, waar indertijd het gezin van J. Kanis woonde en het overleg van Kanis met Lengton plaatsvond. (foto J.W. Driebergen)

Kanis was iemand die zich niet wilde binden aan organisaties als RVV of LO-LKP, die toen nog in stadium van ontwikkeling verkeerden, hij beschouwde zich als zelfstandig. Deze Kanis nu was degene die het voorstel om het DK in Amersfoort te overvallen voorlegde aan Lengton. Dochter Aleid Kanis (geb. jan. 1927) herinnert zich dat Lengton het voorstel afwees om twee redenen: er waren te grote risico's aan verbonden en er waren op dat moment voldoende bonkaarten beschikbaar.

Deze verklaring wordt bevestigd door een procesverbaal dat Wolthuis mij lezen liet en dat een getuigenis bevat van Ans Louwerse. Louwerse (1910-1993) was koerierster van Lengton en legde die verklaring af in het kader van het proces Hafkamp-Wolthuis dat in 1969 voor de rechtbank in Utrecht diende. Zij verklaart: "Ik heb daar (d.w.z.: in huize Kanis) een gesprek bijgewoond tussen Wim Lengton en Kanis. Kanis zei dat hij een aantal mensen van de Raad van Verzet in contact wilde brengen met Wim Lengton, om samen een overval te plegen op het DK te Amersfoort. Wim Lengton heeft hierop geantwoord dat hij een dergelijke overval ongewenst achtte. Hij heeft toen tegen Kanis gezegd dat als men aan die zijde verlegen was om bonkaarten, hij, Lengton, kon zorgen dat men ze kreeg. Hierop werd het gesprek beëindigd. Lengton was een voorzichtig verzetsman." Er was behoefte aan 3200 bonkaarten, Lengton bood Kanis 5000 stuks uit KP-voorraad aan.

Eén van de leden van KP-Soest was Rein Hogeboom (geb. dec. 1923), momenteel woonachtig in Canada. Hij trok veel op met Beer van Veenendaal. Beiden hadden gewerkt in RVV-verband maar keken eind 1943 uit naar andere mogelijkheden. Ze zochten en vonden aansluiting bij de KP van Lengton. Hogeboom was in die weken onder-

W. Lengton (april 1917- april 1944), leider KP-Soest. Verloor het leven als indirect gevolg van de overval waartegen hij gewaarschuwd had.

gedoken bij Kanis. Kanis vroeg aan Hogeboom om mee te doen bij de overval op het DK. Met dat verzoek had Hogeboom het moeilijk. Zijn afwegingen van toen staan hem nog helder voor de geest: "Kanis had een gezin, als hem iets overkwam was dat ernstiger dan wanneer ik, als vrijgezel, zou uitvallen. Bovendien genoot ik bij hem gastvrij onderdak. Maar evenals Lengton had ook ik geen ver-

trouwen in dit plan.”

Dochter A. Kanis noteerde in haar persoonlijke herinneringen: “Rein en Beer van de Soestergroep, die bij ons waren ondergedoken, waren de avond tevoren ergens anders heen gegaan. Hun groep was het niet eens met het plan voor deze overval.”

Waarom is de overval toch doorgegaan? Tegenover de fam. Driebergen woonde het gezin Manassen. Aan zoon Joost Manassen (geb. feb. 1927, nu wonend in Israël) beschreef mevr. Driebergen kort na de bevrijding hoe Kanis, in een discussie voorafgaand aan de overval, op resolute wijze aangaf dat het bij de overval *niet alleen om de bonkaarten ging*. In dezelfde lijn uitte zich ook Wolthuis onlangs: “Het ging er vooral om de moffen dwars te zitten.” A. Kanis zegt over de motivatie van haar vader: “Hij had het beloofd en wilde zich niet terugtrekken, omdat het allemaal al geregeld was.”

KP had voor 11 februari geen gebrek aan mankracht

Ook dat de (L)KP zelf te weinig mensen ter beschikking zou hebben gehad vanwege arrestaties in Soest is onjuist. Medio januari 1944 zijn in Soest weliswaar arrestaties verricht maar daarbij zijn geen KP-ers opgepakt. In de periode van voorbereiding van de overval op DK Amersfoort functioneerde de KP van Lengton nog volop: het was deze groep die op 25 jan. 1944 de fameuze “zegeltjeskraak” op het DK van Tilburg zette.

In de nacht van 11 op 12 febr. deed de SD een inval in huize Beekman in Soest. Als gevolg daarvan werden in de daarop volgende dagen onder meer Rut van Veenendaal, Gerrit Frederiks, Henk Meyer, Hans Senff en elders ook Wim Lengton gearresteerd. Deze arrestaties vonden plaats niet *voor* maar direct *na* de overval op DK Amersfoort. Dit betekent dat het niet “de arrestaties in Soest” zijn geweest die de (L)KP van deelname weerhouden hebben.

“Falende wachtposten”

Bakkenes maakt melding van deelname van een (of evt. twee) KP-er(s) aan de overval op DK Amersfoort en typeert deze daarbij herhaaldelijk als “falende wachtposten”.

Eveneens volgens Bakkenes bestond de groep uit zes RVV-ers en een (of twee) wachtposten, dat zijn zeven of acht mensen in totaal. Zeven betrokkenen worden bij name genoemd, allen RVV-ers, terwijl ook Kanis meedeed maar onvermeld bleef. Daarmee zijn alle acht deelnemers geïdentificeerd.

Van de zeven RVV-ers gingen Wolthuis en Kersten de kluis in, terwijl Fürgler, Van der Hoef en Hofland het personeel bewaakten. Eén van de wachtposten was Kanis. Dochter A. Kanis noteerde naderhand: “Er volgde een schietpartij.

Jan Kanis was buiten en maakte zich uit de voeten toen hij zag dat het hopeloos was.” Op de recente vraag aan Wolthuis waar Bovee en Overeem zich toen bevonden antwoordde hij mij dat die buiten waren. “Buiten waren toch KP-ers? zo vroeg ik verbaasd. Waarop Wolthuis toelichtte: “Zij waren *onze kp-ers*.” Daaruit werd duidelijk dat met het woord “kp-er” in dit verband niet een officieel KP-lid maar meer een doortastend iemand, die in zo’n situatie van wanten weet, werd aangeduid.

Hoe de onderlinge afspraken zijn geweest en of er gefaald is valt niet meer te achterhalen. Mijns inziens moet worden volstaan met de constatering dat hoogstwaarschijnlijk Kanis, Bovee en Overeem de drie wachtposten waren. Het verwijt van falen neem ik niet voor mijn rekening. Waar het hier om gaat is dat degene die zich wel zo’n verwijt permitteert het *niet aan KP-ers* adresseren moet.

Verder verloop van het drama

Kanis heeft na de mislukking in vliegende haast belastend materiaal uit zijn woning bijeengezocht en in een koffer bij de fam. Driebergen gedeponneerd. Zoon Jan Willem Driebergen (geb. apr. 1926) heeft de koffer later achterop de fiets weggebracht. Hij herinnert zich nog levendig de boosheid van zijn moeder jegens Kanis, toen bleek dat de overval toch was doorgezet.

Mevr. Driebergen vond dat iemand naar Beekman in Soest moest gaan om te waarschuwen dat Amersfoort, en zeker het adres van Kanis, onveilig geworden was. Vanwege spertijd kon dat pas de volgende dag. Hans Senff, die vaak bij de Driebergens in huis was, ging naar Soest, waar hij in huize Beekman door de SD werd opgewacht. Hij werd gearresteerd en overleed in Dachau, op de leeftijd van 19 jaar.

Kanis is op vrijdag 11 febr. naar Soest gevlucht, waar hij de volgende dag, net als Senff, in huize Beekman door de SD werd opgevangen. Ook hij werd naar Dachau gestuurd, waaruit hij na de bevrijding terugkeerde.

Een ongelukkige samenloop van omstandigheden veroorzaakte dat de SD, door op Kanis gevonden informatie, ook Lengton op het spoor kwam. Lengton was op zaterdag 12 febr. veiligheidshalve naar een ander slaapadres gegaan. Daar werd hij van zijn bed gelicht in de nacht van zaterdag op zondag, en vervolgens naar het Huis van Bewaring aan de Weteringschans in Amsterdam gebracht. Op 13 april volgde het doodvonnis, op 14 april werd het uitgevoerd.

Immens tragisch is dat Lengton het leven liet als indirect gevolg van de overval waarvan hij zelf het risico signaleerde, en waarvoor hij met zijn bonnenaanbod de noodzaak weggenomen had. Hij ligt begraven op de Erebeegraafplaats in Bloemendaal.

Lees verder op pagina 6

Grafsteen W. Lengton op Erebegraafplaats Bloemendaal (foto S.E. Scheepstra).

Vermeend verraad

De hypothese van verraad is, behalve op de “falende wachtposten”, gebaseerd op de calamiteiten bij het DK en de afzetting bij de Montessorischool. Het vermeende verraad zou zijn gepleegd door de (L)KP.

Het roept verbazing op dat aan de mensen, van wie gezegd wordt dat zij het initiatief tot de overval genomen zouden hebben, vervolgens ook de rol van verrader van diezelfde overval in de schoenen geschoven wordt. Dat klinkt niet erg logisch. Ook de beide “bewijzen” voor verraad zijn fictief.

In de eerste plaats zouden de overvallers, in geval van gepleegd verraad, bij hun aankomst op het DK op andere wijze ontvangen zijn. Dan had de SD daar tevoren klaar gestaan. Dat het alarm gegeven werd door een toevallig arriverende politieagent bewijst dat het ging om een ongelukkige samenloop van kwade omstandigheden.

In de tweede plaats de afzetting bij de Montessorischool. Deze is opgezet door de Grüne Polizei, zoals in oudere verslagen staat vermeld en ook uit de feiten spreekt. Het houden van razzia's en het daarbij behorende afzetten van woonwijken was Grüne Polizei-methode. De SD ging meer als rechercheur te werk en volgde een daarbij behorende aanpak door onopvallend te staan posten en vallen op te zetten (bijv. op een in stilte bezet adres waar aldaar arriverende bezoekers werden opgewacht). Dat latere beschrijvingen het wel eens hebben over een afzetting door de SD wijst op gebrek aan kennis, slordigheid of aanpassing van het verhaal aan een andere intentie.

Indien echter de overval verraden zou zijn geweest, dan zou niet de Grüne Polizei maar de SD in actie gekomen zijn om de daders aan te houden. Die SD zou zich dan verdekt hebben opgesteld, en niet door middel van een op grote afstand zichtbare afzetting ruchtbaarheid gegeven hebben aan hun aanwezigheid (een koerierster zag de afzetting van verre en maakte rechtsomkeert). Een op afstand zichtbare

barricade kan nooit als een val bedoeld zijn geweest.

Oorsprong en einde van de verraadhypothese

De oorsprong van de verraadhypothese kwam tien jaar geleden aan het licht dankzij onderzoek van G. van Colmjon. Hij voerde bij herhaling gesprekken met Wolthuis, Kleinveld en anderen over de gang van zaken rondom de overval. In een van die gesprekken vermeldde Kleinveld de aanhouding van kleermaker Bram Smit uit de Westerstraat, een half uur na de overval. Smit werd samen met andere bewoners gearresteerd vanwege illegaal radiobezit. Een van de gearresteerden vertelde daarbij dat in huizen rond de Montessorischool nog meer radiotoestellen verborgen waren. Daarop volgden direct het afzetten van de Utrechtseweg ter hoogte van de P.C. Hoofllaan en het verrichten

Het pand waarin indertijd de Montessorischool gevestigd was, aan de Utrechtseweg-hoek P.C. Hoofllaan (gezien vanaf de Utrechtseweg, met de blik richting centrum Amersfoort. (Foto P. Driebergen).

van huiszoekingen rond de Montessorischool.

RVV-koerierster Emmy Poldervaart was op dat moment op de fiets onderweg naar de Montessorischool om daar een deel van de beoogde buit aan bonkaarten op te halen. Zij zag al van verre de afzetting, maakte rechtsomkeert en *veronderstelde* dat het de Montessorischool was waarop het politie-onderzoek zich richtte. “Waarmee het tragisch misverstand van verraad was geboren, dat betrokkenen tot op de dag van vandaag op het verkeerde been heeft gezet”, zo concludeerde Van Colmjon in 1997.

Behalve Wolthuis heeft ook Gerrit Kleinveld zich aanvankelijk voor de verraadhypothese gevoelig getoond. Maar, zo vertelt Van Colmjon: “Anders dan Wolthuis was Kleinveld er hoogst ongelukkig mee. Hij verleende bereidwillig medewerking aan pogingen de ware toedracht te reconstrueren. Toen die alsnog aan het licht kwam was daarmee het verraadverhaal definitief de wereld uit.”

“Vreemde band” van politie met LO-LKP

Volgens Bakkenes zou van een vreemde band tussen politie en LO-LKP sprake zijn geweest. Archiefonderzoek leert dat de situatie anders was. Van de ambtenaren van de Gemeente Amersfoort is een aanzienlijk aantal “goed”

geweest. Aanvankelijk voelde men in die plaats weinig behoefte aan zoiets als een KP vanwege de goede contacten op het distributiekantoor, het Arbeidsbureau en het gemeentehuis. Alle papieren die men nodig had werden zonder veel gevaar verkregen. Ook onder de Amersfoortse politie bevond zich zo'n 16-tal goede figuren. Een van hen was adj. inspecteur G. Ottens. Huize Ottens, aan de Randenbroekerweg, leek wel een duiventil. Tal van verzetsmensen en piloten konden er terecht, altijd weer vonden zij in dit kinderrijke gezin een gastvrij onderkomen. Dat Ottens vaak een andere schijn ophield vormde een voor deze activiteiten onmisbare dekmantel.

De goede ambtenaren werden ingeseind als er van de zijde van het georganiseerde verzet iets te gebeuren stond. Een mogelijke factor bij het mislukken van de overval op 11 febr. 1944 was dat dergelijke informatie aan de politie hierbij achterwege bleef.

In zijn persoonlijke memoires meldde Ottens hoe hij naderhand nog net op het nippertje Bovee kon waarschuwen toen een fanatieke brigadier het bureau verliet en op weg ging om Bovee te arresteren voor betrokkenheid bij de overval.

Fantasiën rondom Scheepstra

Dan de curieuze beweringen die Bakkenes rondom Scheepstra te berde brengt. Daarover kunnen we na het voorafgaande kort zijn.

1. *De "Amersfoortse KP" zou geleid zijn door 'Bob' Scheepstra.* Dat was niet het geval. Hier wordt bedoeld op de KP-Soest en die stond onder leiding van Lengton, zie hierboven. Bob Scheepstra had in die tijd de leiding over de LKP in het oostelijk deel van het land. Hij coördineerde KP-werk ten behoeve van de LO en hield zich in dat stadium niet meer zelf met individuele bonnenkragen bezig. Voor grotere acties, zoals de bevrijdingen uit de Koepelgevangenis en het Huis van Bewaring in Arnhem, was een aantal speciale mensen uit Twente (zoals Johannes ter Horst en de mensen van KP-Jan de Groot/Henk Visser), Apeldoorn (o.l.v. Joop Abbink) en Utrecht/Betuwe (uit KP-Frits van der Haar) beschikbaar op wie hij dan een beroep deed.

Soms wordt geschreven dat de LKP zijn bakermat heeft in Amersfoort. Dat heeft betrekking op de plaats waar het voorstel tot oprichting, op een vergadering in augustus 1943, ter sprake werd gebracht.

2. *Scheepstra zou gezegd hebben dat hij op 11 febr. 1944 niet in Amersfoort was terwijl Wolthuis zegt te kunnen bewijzen dat dat wel het geval was.* Zelfs al zou Wolthuis op dit punt iets te bewijzen hebben, wat niet waarschijnlijk lijkt, dan nog is daarmee niets gezegd. Er waren wel meer

mensen in Amersfoort toen. Weinigen van hen zullen van dag tot dag hun verblijfplaats hebben vastgelegd en dat 25 jaar later nog kunnen reproduceren. In 1968 verklaarde Wolthuis overigens dat Scheepstra hem in die periode (d.w.z. in 1968, n.a.v. de zaak Hafkamp) had opgezocht maar dat hij in 1944 nooit van Scheepstra gehoord had. En recentelijk zei Wolthuis mij van dit "bewijs" niet op de hoogte te zijn.

In 1943 tot na de overvallen op de Arnhemse Koepelgevangenis (11 mei 1944) en het Huis van Bewaring (11 juni 1944) woonde Scheepstra met vrouw en kind in Westervoort en Arnhem. Vandaaruit bezocht hij een urgente vergadering met veel deelnemers in Amersfoort, op 4 of 5 jan. 1944, in een gebouw van Sierkunst, aan de Utrechtseweg. Toen daar bij de tuinschutting SS-ers werden gesignaleerd werd alarm geslagen waarop de meeste aanwezigen (ook Scheepstra) vanaf de bovenverdieping uit het raam naar beneden sprongen. Hij raakte gewond en kwam met bloedend hoofd en een hersenschudding bij de fam. Driebergen terecht waar hij de daarop volgende weken is verpleegd. Zoon J.W. Driebergen weet zich te herinneren dat Scheepstra daar tot in de laatste week van januari aan bed gekluisterd bleef. Nog voor hij hersteld was ging hij terug naar Arnhem. Deze gebeurtenissen zijn na te lezen, o.a. in *Het Grote Gebod*.

3. *De wonderbaarlijke "vrijlating" van de vrouw van Scheepstra die "kort daarvoor gevangen was" na in Zeist te zijn opgepakt zou wijzen op contact tussen Scheepstra en de SD.*

Het kost mij moeite in mijn reactie hierop serieus te blijven. Zelden zag ik zoveel onzin bij elkaar! De vrouw van Scheepstra werd niet "kort daarvoor" opgepakt maar bijna vijf maanden later, eind juni 1944. Zij werd niet "vrijgelaten" maar bevrijd. Dit gebeurde op 16 juli 1944, toen adjunct-inspecteur van politie H. Neervoort haar vanuit het hoofdbureau van politie in Utrecht mee naar buiten nam, onder het mom van transport voor verhoor door de SD. Buiten droeg hij haar aan klaarstaande KP-ers over. Arrestatie en bevrijding staan vermeld in naslagwerken op dit gebied. Neervoort moest toen onmiddellijk ook zelf onderduiken, evenals zijn ouders, die hierdoor hun huis en complete inboedel zijn kwijtgeraakt. De relatie tussen Scheepstra en de SD-ers was zodanig dat deze als razenden achter hem aan joegen en "zijn bloed wel konden drinken".

4. *Scheepstra zou bij het zuiveringsproces van Hafkamp in 1946 hem hebben beschermd teneinde zijn eigen rol bij de overval te verdoezelen.*

Scheepstra is niet bij het zuiveringsproces Hafkamp betrokken geweest. Evenmin had Scheepstra een rol bij deze overval, zie boven.

5. Toen Wolthuis bijna 25 jaar later Hafkamp beschuldigde van moord op Fürgler leidde dit tot een rechtszaak waarbij Hafkamp Wolthuis smaadt ten laste legde. *In die rechtszaak zou Scheepstra voor Hafkamp in de bres gesprongen zijn.* Sinds mei 1945 leven wij in een rechtstaat, waarin burgers, ook Hafkamp na voltooid zuiveringsonderzoek, recht hebben op een correcte bejegening. Het is niet slecht daarvoor op te komen. De wijze waarop Wolthuis later Hafkamp alsnog publiekelijk van moord betichtte houdt verband met zijn eigen betrokkenheid bij de mislukte overval en de emoties die daar voor hem zelf uit voort blijven komen. Het is een fictie om te denken dat mensen die de methode van Wolthuis in dezen niet onderschrijven daarmee automatisch ook een positiekeus m.b.t. de persoon van Hafkamp hebben vastgelegd.

Elementaire vraag

Wie van deze fantasieën kennis genomen heeft blijft zitten met een elementaire vraag, nl. deze: *Wat in de wereld brengt een antifascist tot het napraten en publiceren van ongefundeerde aantijgingen tegen iemand die jarenlang het leven van hemzelf en van zijn gezin in de strijd tegen het fascisme op het spel heeft gezet?*

Vertekening en ficties

De wijze waarop Bakkenes RVV en KP schetst roept het beeld op van twee van elkaar gescheiden werelden. De tegenstellingen tussen beide daten echter uit een latere periode, waarin deze sterk politiek en ideologisch werden ingekleurd. Dit kwam tot uiting in vormen van vijandsdenken (waarbij de eigen partij uit helden bestaat en anderen in caricaturale termen beschreven worden) en emotioneel geladen woordgebruik (waarbij op de ander bij voorkeur negatief geladen formuleringen als “suggereren”, “leugen” enz. worden toegepast), die ook in beide artikelen van Bakkenes te proeven zijn.

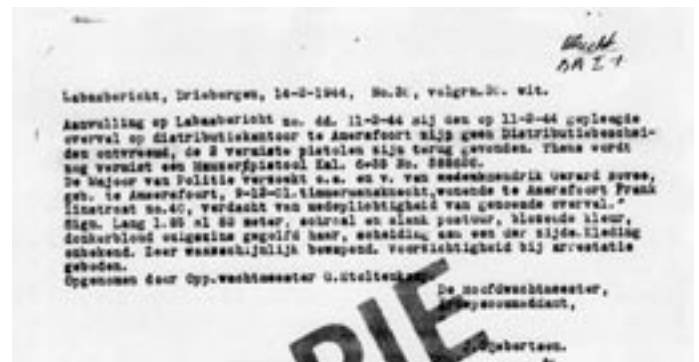
In het verband van de overval op het DK levert dit een vertekend beeld op. Van een dergelijke atmosfeer was in het begin van 1944 geen sprake, zeker niet in het geval van de verzetsgroepen in en rond Amersfoort. Daar lagen de grenzen tussen RVV en KP toen niet zo scherp. Voorzover de terreinen al afgebakend waren was er volop grensverkeer, waarvan voorbeelden bekend en beschreven zijn.

Zo'n vertekend beeld en het bijbehorende wantrouwen vormen echter een vruchtbare voedingsbodem voor speculaties met betrekking tot vermeend verraad. In het geval van Wolthuis is ook zijn persoonlijke betrokkenheid bij de overval van invloed, zijn fascinatie voor de verraadhypothese ontspruit aan een gekweld gemoed. Dat Bakkenes dit niet onderkende maar op papier en internet heeft uitvergroot bracht zowel hemzelf als anderen in discredit. Dit

raakt ook de redactie van de *AF*. Het overnemen en publiceren van ongegronde beschuldigingen jegens individuele personen zou voldoende grond kunnen bieden voor een juridische procedure, en de ficties rond “LKP-Amersfoort” horen eerder thuis in een fabeltjeskrant.

Suggestieve aankleding

Bakkenes voorziet zijn tweede artikel van pikante suggesties als *Waar bleef de buit?* en *geheimen die voorgoed in dossiers verborgen zijn en geen daglicht zullen aanschouwen....* Dat is leuk bedacht, beide formuleringen zouden niet misstaan in de context van een spannende roman. Maar in het kader van de overval op het DK Amersfoort raken zij kant noch wal. Want het zuiveringsdossier Hafkamp ligt gewoon in het Nationaal Archief in Den Haag ter inzage. En het politierapport van 14 februari 1944 over de overval op het DK Amersfoort (zie afbeelding) maakte bekend dat daarbij geen distributiebescheiden zijn ontvreemd.

Het politierapport van 14 febr. 1944, waarin wordt gemeld dat geen bescheiden vermist worden. (Archief NIOD). (n.v.d.r. Op het origineel is de tekst "zijn geen Distributiebescheiden ontvreemd" met gele stift geaccentueerd)

Een wereld van vrede is ons doel, zo vermeldt de achteromslag van de *AF*. Een eerste stap in die richting is: het koesteren van de waarheid, en haar herstellen waar zij publiekelijk geschonden werd. Daaraan beoogt dit artikel bij te dragen.

Met dank aan:

J.L. Bloemhof (gebruik archief), G. van Colmjon, J.W. Dribergen, E. Huttinga (KP-Soest), R. Hogeboom (Canada, KP-Soest), H.J.Ph.G. Kaajan, J. Manassen (Israël), mw. H.C. Neervoort, N. Padding (KP-Westerkerk), F. van Riet, mw. A. Steegstra-Kanis, R. Wolthuis (RVV)

Schriftelijke bronnen:

Diverse dossiers en stukken uit Archief NIOD in Amsterdam en Nationaal Archief in Den Haag
A. de Beer, *Zomaar een stad. Tilburg 1940-1945*, Tilburg 1994
J.L. Bloemhof, *Amersfoort '40-'45*, Amersfoort 1990, idem 2e herz. dr. Amersfoort 2005

G. van Colmjon, "Tussen bedrog en tragisch misverstand", in *Amersfoortse Courant*, 3 mei 1997

I. Cornelissen, "Bestaat er wel een zaak Hafkamp?", in *Vrij Nederland*, 30 maart 1968

Het Grote Gebod. Gedenkboek van het verzet in LO en LKP, Kampen 4e dr. 1989

G. van de Merwe-Wouters, *Soest onder vuur. 1939 tot en met 1945*, Soest 2001

G. Ottens, *Lotgevallen van het echtpaar Ottens- v.d. Akerboom* (typoscript)

A. Steegstra-Kanis, *Herinneringen aan J. Kanis* (gedocumenteerd manuscript)

Diverse kranten- en tijdschriftartikelen, zoals vermeld bij B. Bakkenes

Diverse andere krantenartikelen

* Drs S.E. Scheepstra is bestuurslid van de St. Herinnering LO-LKP

Was Srebrenica een HOAX? (deel 2)

Over wat breed aandacht kreeg en wat er onder de tafel bleef

Door Jan Cleton

De waarheid is dat de Amerikanen en president Izetbegovic beiden zwijgzaam hadden toegestemd dat het niet zinvol was om te volharden in deze geïsoleerde enclaves in een verdeeld Bosnië. In 1995 geloofde niemand nog dat een etnische verdeling van het gebied onvermijdelijk was. In juni 1995, voor de militaire operatie in Srebrenica, verklaarde Alexander Vershbow, speciale assistent van president Clinton, dat 'Amerika de Bosniërs zou moeten aanmoedigen om na te denken over gebieden met een grotere territoriale samenhang en compactheid'. Met andere woorden hield dit in dat de enclaves vergeten zouden moeten worden. De aanval op Srebrenica, zonder steun van Belgrado, was compleet overbodig en bleek een van de belangrijkste voorbeelden te zijn van het politieke falen van het Servische leiderschap.

Ondertussen verergerden de westerse media de situatie nog door de enclaves te transformeren in een krachtig icoon van de massamedia; een situatie die Izetbegovic onmiddellijk uitbuitte. CNN liet in dagelijkse uitzendingen beelden zien van massagraven voor duizenden lichamen, verkregen via spionagesatellieten. Ondanks de microscopische precisie in het lokaliseren van die graven, is het zeker dat tot op heden geen ontdekkingen zijn gedaan die deze vermoedens bevestigen. Aangezien er niet langer beperkingen op de bewegingsvrijheid zijn, kunnen we alleen maar speculeren over de reden dat ze nog steeds niet aan de wereld zijn getoond.

Als er vooraf een plan voor genocide klaar had gelegen, zouden de Serviërs een beleg hebben ingesteld om er zeker van te zijn dat niemand kon ontsnappen, in plaats van aan te vallen uit een richting, van zuid naar noord - waarbij er een hypothetische ontsnappingsroute was naar het noorden en het westen.

De waarnemingsposten van de VN ten noorden van de enclave werden niet getroffen en bleven in gebruik na afloop van de militaire operaties. Er zijn zeker massagraven aan de buitenranden van Srebrenica, net als in de rest van voormalig Joegoslavië op plekken waar is gestreden, maar er zijn geen aanwijsbare redenen voor de campagne die werd gevoerd, en ook niet voor de getallen die CNN naar buiten bracht.

De massagraven worden gevuld door een beperkt aantal lichamen van beide kanten, het gevolg van een hevige strijd

en niet het resultaat van een beraamde genocide, zoals die tegen de Servische bevolking van Krajina, in de zomer van 1995, toen het Kroatische leger een massaslachting uitvoerde op alle Serviërs die ze tegenkwamen. In dit geval bewaarden de media een absolute stilte, ondanks het feit dat deze genocide over een periode van drie maanden werd uitgevoerd. Het doel van Srebrenica was een etnische schoonmaak, niet genocide, wat wel het geval was in Krajina waar het Kroatische leger, hoewel er geen sprake was van militaire operaties, hele dorpen met de grond gelijk maakte.

Ondanks de wetenschap dat de enclaves al als verloren werden beschouwd, stond Sarajevo erop om politiek gewin uit de situatie te halen. Doordat het publiek er al helemaal ontvankelijk voor was gemaakt, was het concept van genocide niet moeilijk te verkopen.

Van nog groter belang dan het genocide-verhaal en de politieke isolatie van de Serviërs was echter het chanteren van de VN: ofwel de VN schaarde zich aan de zijde van de regering in Sarajevo in het conflict (wat vervolgens ook gebeurde) of de VN zou zich volledig ongeloofwaardig maken in de ogen van het publiek, wat wederom zou leiden tot meer steun voor Bosnië. Srebrenica was de laatste druppel die ervoor zorgde dat de westerse regeringen een akkoord bereikten om hun neutraliteit op te geven en militaire acties te ondernemen tegen een partij in het conflict. Het was de laatste druppel die het Westen bijeenbracht in hun verlangen om de 'Servische beestachtigheid' te breken. Sarajevo was zich bewust van het feit dat zij niet de militaire capaciteit hadden om de Serviërs te verslaan. Het was dus noodzaak om de voorwaarden te creëren waaronder de internationale gemeenschap dit voor hen kon doen. Srebrenica was een essentiële schakel in dit proces.

Srebrenica is een van de daden waarmee de Servische leiders de VN wilden provoceren om zo hun onmacht te laten zien. Dat was een ernstige strategische misser die hen duur kwam te staan. De kant die alles te winnen had bij het aantonen van de onmacht van de VN was de regering in Sarajevo, niet die in Pale. Het was in 1995 duidelijk dat er voor een verandering van de status-quo een daadkrachtige interventie nodig was die de Servische militaire macht kon verslaan.

Vervolg op pag. 23

PERSBERICHT

FIR protesteert tegen schennis oorlogsmonument in Estland

In een brief van de voorzitter van de FIR, Michel Vanderborght, aan de Estlandse regering protesteert de Internationale Federatie van Verzetmensen (FIR), koepelorganisatie van oud-verzetsstrijders, partizanen, leden van de anti-Hitlercoalitie, vervolgd door het naziregime en antifascistische organisaties in Europa en Israël, tegen de verplaatsing van het herdenkingsmonument van de Sovjet-Unie in de hoofdstad van Estland Tallinn.

“We zien een rampzalige geschiedvervalsing van de antifascistische strijd door deze daad, wanneer dit monument uit het straatbeeld van Tallinn zal verdwijnen met als motivatie als zou het gaan om een symbool van ‘Russische bezetting’, onderstreepte algemeen secretaris van de FIR Dr. Ulrich Schneider.

Het staat in schril contrast met de geciviliseerde omgang met de graven van de soldaten van de Tweede Wereldoorlog en de herinnering aan hen, die hun leven riskeerden en gaven om Europa - niet alleen Estland - te bevrijden van het juk van de Nazi-barbarij. In alle Europese landen worden alle daartoe bestemde plaatsen beschermd, zij vallen onder de verantwoordelijkheid van de landelijke autoriteiten om te behouden en te onderhouden. Het is niet alleen een verplichting tegenover de mensheid, het beantwoordt aan het vooruitzicht dat het nieuwe Europa opgericht kon worden op de fundamenten van de antifascistische strijd voor vrijheid van de volkeren. Degene die deze herinnering willen uitwissen, schenden de democratische grondslag van Europa. Zulk een schending van het monument laat die “spirit van respect”, ontbreken die VN Secretaris-generaal Ban Ki Moon van alle betrokkenen eiste in het debat rond dit gedenkteken.

“We voelen ons door de regering van Estland bewust misleid. De Estlandse regering beantwoordde nog in maart een kritische nota van de FIR, waarin de president van Estland verklaarde dat hij het wetsontwerp ter verplaatsing van het Sovjetmonument niet tot uitvoering zou laten brengen, omdat die wetgeving in strijd is met de diverse paragrafen in de Grondwet” onderstreept de FIR.

Was getekend,
Dr. Ulrich Schneider
Algemeen secretaris van de FIR

Verzwegen schande

Het SS-monument in Lihula, Estland

Nu het verplaatsen van het herdenkingsmonument van de Sovjet-Unie de zogenoemde vrije persmedia haalt, laten deze media algemeen buiten beschouwing dat voorafgaande aan die verplaatsing officieel toestemming werd verleend voor het plaatsen van monumenten ter ere van de SS'ers die in Estland gevochten hebben.

In het Estlandse dorp Lihula is in 2004, op de "Dag van het herstel van de onafhankelijkheid", een gedenkteken onthuld voor de gevallen soldaten van de 20ste SS-divisie. Het is daar door de regering in het kader van de viering van de Estlandse onafhankelijkheid neergezet. Het gedenkteken staat op een kerkhof, pal naast een gedenkteken voor de aan Russische zijde gevallen soldaten. Het gedenkteken is een beeld van een soldaat in naziuniform. De tekst eronder luidt: "Voor de Estlandse soldaten, die in 1940-1945 tegen het bolsjewisme en voor de Estlandse onafhankelijkheid hebben gevochten."

Lees verder op pag. 23

van Celine (v.d. Hoek-de Vries)

De houding van de Nederlandse regering ten opzichte van het Hitler-regime voor de 2^e Wereldoorlog

Reeds voor de bezetting van ons land door de Duitsers was de houding van onze regering **niet neutraal**.

Nederland heeft in de jaren 30 altijd conservatieve regeringen gehad. De regering van de jaren dertig bestond uit de K.V.P., de A.R.P. en de Liberale Staatspartij. Pas drie jaar voor de bezetting kwamen er Sociaal Democraten in de regering. Het kabinet bestond o.a. uit ministers zoals Beel, die voorstander was van een "corporatieve regering" vrij vertaald een fascistische of nationaal socialistische regering (*bron: de geschiedschrijver des Rijks Jan Rogier*).

De leider van dit kabinet was de anti-revolutionair De Geer die in 1937 kenbaar maakte dat hij zijn vakantie in Hitler-Duitsland wilde doorbrengen.

Voorhoeve, één van de leidende figuren binnen de NSB, was zijn zwager. Protesten van de sociaal-democratische ministers hielpen niet.

Ook was bekend dat er zo'n 1000 Rijksduitse spionnen in ons land woonden. Gelijk na de bezetting werd een groot aantal communisten en linkse socialisten, zowel Duitse als Nederlandse, gearresteerd met alle gevolgen van dien.

Door een grote beurscrash in 1929 in de VS brak er in Europa waaronder ook ons land in begin dertiger jaren een enorme economische crisis uit. Er kwam grote werkloosheid en veel bedrijven gingen failliet.

Ons gezin had daar ons onder te lijden. Mijn moeder, die weduwe was en voor 2 kinderen (mijn broer en ik) moest zorgen, had heel veel moeite haar winkel in radio- en elektriciteitsartikelen in stand te houden.

Al gauw nadat Hitler in 1933 aan de macht kwam, was hij al begonnen zich op een oorlog voor te bereiden. Er waren in Duitsland al veel bedrijven die munitie voor de komende oorlog produceerden. Een groot aantal Nederlandse ambtenaren was, ondanks dat het verboden was, lid van de NSB.

Het volgende speelde zich voor de bezetting af. Op aanvraag van de Duitse regering werden **niet joodse** werklozen door Nederlandse ambtenaren naar Duitsland gestuurd om daar in munitiefabrieken te werken. Bij weigering werd de uitkering ingehouden.

Wat ook al voor de bezetting bekend was, was dat een groot aantal officieren van het Nederlandse leger lid was van de NSB. Velen van hen hadden nauwe contacten met de Duitse Wehrmacht.

Er kwamen na 1933 veel vluchtelingen naar ons land, waaronder socialisten, communisten en joden. De meeste joden kwamen echter na de Prognomnacht (ook wel kristallnacht genoemd) in 1938. Kristallnacht is een fascistische uitdrukking.

Het lievelingswoordje van de S.A. "Kristall" betekende in dit geval het glas dat op de straten terecht kwam bij vernielingen van joodse winkels en woningen door de S.A.

Op 15 december 1938 werden de grenzen definitief gesloten voor vluchtelingen. Alleen zij die een geldig visum bezaten werden toegelaten. Joden kregen geen visum. Zij werden, als het ze al lukte om ons land binnen te komen, door de Nederlandse Marechaussee teruggestuurd en vielen meestal in handen van de Duitse grenspolitie SA. De meeste van hen hebben de oorlog niet overleefd. Door toedoen van de toenmalige "Rode Hulp" konden, behalve niet joodse antifascisten, ook nog joden ons land binnenkomen. Het verzet van links was toen al in volle gang.

De schrijfster van dit artikel heeft gekozen voor dit onderwerp omdat haar bij gesprekken met personen uit de generatie die vlak na de oorlog is geboren, is gebleken dat bij deze groep weinig bekend is over de houding van de Nederlandse regering voor en tijdens de bezetting.

Nog één keer terug naar Amersfoort

Repliek op het artikel "Feiten en Ficties rond Amersfoort" van mevr. Scheepstra over de overval op het Amersfoortse distributiekantoor op 11 februari 1944

Door Bert Bakkenes

In de artikelen in de Anti Fascist over het verzet en andere zaken in de Tweede Wereldoorlog hebben we steeds een duidelijk uitgangspunt. We proberen zo dicht mogelijk bij de waarheid te komen. Dit is niet makkelijk omdat sommige dingen niet meer te achterhalen zijn, en over andere zaken nog steeds krampachtig wordt gezwegen. Ook nog na meer dan 60 jaar. Wij gaan er ook niet vanuit dat wij de wijsheid in pacht hebben, en daarom ook vragen wij de lezers bij ieder artikel om eventuele extra informatie en aanvullingen. Wij zien ooggetuigen als doorslaggevend, omdat zij bij de gebeurtenissen aanwezig waren. Zij verdienen het om hun verhaal te vertellen, dat vaak anders is dan de archieven aangeven. Dat dit soms tot tegenstrijdigheden kan leiden is logisch, maar het bevordert ook de discussie. Daarom ook verwelkomen wij het artikel van Mevr. Scheepstra over de overval op het Amersfoortse distributiekantoor in de winter van 1944. In het artikel staan een aantal nieuwe feiten die zeker een ander licht op de zaak werpen. Toch staan er ook wat onjuistheden in die rechtgezet moeten worden om het verhaal nog helderder te krijgen, en ook om de slachtoffers van de overval niet in een verkeerd daglicht te plaatsen.

Verraad

In haar artikel geeft Mevr. Scheepstra aan dat er bij de overval geen sprake geweest kan zijn van verraad door de LO/LKP, de organisatie van haar vader Bob Scheepstra, of door wie dan ook. Het mislukken van de overval zou te wijten zijn aan een aantal ongelukkige toevallen, die pas later tot een theorie van verraad zijn gevormd. Inderdaad draagt ze een aantal feiten aan die de theorie van verraad onderuithalen. Zo blijken er pas na de overval KP'ers in Soest te zijn gearresteerd en niet er voor. Van een te kort aan deelnemers bij de KP was dus inderdaad geen sprake. Ook was de arrestatie van de vrouw van Bob Scheepstra pas later in 1944 en kan haar persoonlijke situatie en haar bevrijding geen rol hebben gespeeld in de zaak. Toch blijven er eigenaardige kanten aan dit deel van de geschiedenis kleven. In haar artikel spreekt Mevr. Scheepstra over een verklaring die is afgelegd door de LO-koerierster Ans Louwerse, met betrekking tot de oorsprong van het plan voor de overval. In deze verklaring staat een verslag van een gesprek dat Jan Kanis, de initiatiefnemer van de overval, had met de KP-leider Wim Lengton. Kanis had tijdens dit gesprek voor het eerst het idee van een overval op tafel gelegd. Kanis had bonkaarten nodig, maar Lengton was tegen een overval omdat het onnodig en gevaarlijk zou zijn. Er zouden genoeg bonkaarten zijn en Lengton bood Kanis 5000 kaarten om het tekort op te heffen. Wat echter niet wordt vermeld in het artikel van Mevr. Scheepstra is dat er in de verklaring staat dat dit gesprek in de zomer van

1943 plaatsvond. Dat is dus meer dan een half jaar voor de overval. Het feit dat er in die zomer voldoende bonkaarten waren hoeft dus niet te betekenen dat er begin 1944 geen tekort was. In de verklaring wordt Louwerse daar wel naar gevraagd, en ze beweert dat er voldoende voorraad was, maar of ze hier als koerierster oog op had is niet zeker. Op een andere vraag in de verklaring, of de overval soms nodig was om belastende papieren te laten verdwijnen, moest ze ook antwoorden dat ze dit niet wist.

De boer op

Het is dus inderdaad niet het geval dat de LO/LKP om een overval vroeg, en Kanis was ook geen lid van deze groep. Maar het is wel duidelijk dat hij bij LO-mensen en op LO-adressen in en uit liep. Ook ging hij met het idee van de overval de boer op. Hij sprak er namelijk niet alleen met Lengton en Louwerse over, maar ook met het Soester KP-lid Hogeboom, Bob Scheepstra en de Fam. Dribergen. Hier kom ik nog op terug. Toen niemand het idee wilde steunen kwam hij blijkbaar toch bij de Raad van Verzet (RVV) terecht. In onze eerdere artikelen wordt ene Ignatius Plomp genoemd als de tussenpersoon die met het idee bij Roel Wolthuis kwam. Het is moeilijk om vast te stellen wie deze Plomp precies was. Maar na alle zaken op een rijtje te hebben gezet kan het bijna niemand anders zijn dan Henk van den Hoef. Hij werkte het plan voor de overval uit en sprak ook met de distributieambtenaar van de Worp, waar Plomp ook mee gesproken zou hebben, en met Kanis. Dat kan geen toeval zijn, misschien was Plomp een schuilnaam. Dit is niet meer te achterhalen. Voor alle duidelijkheid, Kanis kwam met het idee, en van den Hoef werkte het plan uit.

Op zich is hier niets mis mee, maar intussen waren wel heel veel mensen op de hoogte van het plan binnen verschillende organisaties, en dat had heel makkelijk tot uitlekken kunnen leiden. Dit moet op rekening van Jan Kanis geschreven worden. Het blijft een vraagteken waarom Kanis zo gebrand was op de overval. Had hij hier een persoonlijk motief voor of waren er nog andere redenen? In haar artikel schrijft Mevr. Scheepstra dat het niet alleen om de bonnen ging. Dit zou ook door Roel Wolthuis zijn bevestigd. Hij wist overigens niet dat er al bonnen waren aangeboden. Waar het dan wel om ging wordt niet duidelijk. Misschien was het een kwestie van prestige of ging het toch om onderlinge rivaliteit tussen verschillende verzetsgroepen? Het antwoord hierop zullen we waarschijnlijk nooit weten. Na de overval ontsnapte Kanis naar Soest, waar hij korte tijd later op het LO-adres van Beekman werd gearresteerd. Hij werd naar een kamp gestuurd, maar overleefde de oorlog.

Betrokkenheid Scheepstra

Volgens Mevr. Scheepstra was haar vader Bob Scheepstra op geen enkele wijze betrokken bij de overval. Hij zou in een ander deel van het land actief geweest zijn en niets te maken hebben met de Amersfoortse situatie en de Amersfoortse en Soester groepen. Dit is maar ten dele waar. Inderdaad was hij vooral actief in het oosten van het land in een leidende LO/LKP positie en was hij min of meer bij toeval in Amersfoort in januari 1944. Maar er bestaat een verklaring van hem uit 1968 waarin hij aangeeft dat hij wel degelijk op de hoogte was en ook een rol speelde in het beslissingsproces. Ik citeer uit de verklaring van Bob Scheepstra: “Eind januari 1944 had ik van mijn KP-leider Wim Lengton te Amersfoort gehoord, dat dhr. Kanis hem verzocht had, om met zijn mensen mee te doen aan een mede door hem, Kanis, beraamde overval op het distributiekantoor te Amersfoort. Ik heb daarop aan genoemde knokploegleider verboden daar aan mee te doen, aangezien ik een dergelijke overval niet verantwoord en niet noodzakelijk achtte. Enige dagen later kwam dhr... Kanis voornoemd zelf bij mij aan genoemd adres (Fam. Driebergen), te Amersfoort en heeft mij het plan voor een overval op het distributiekantoor te Amersfoort voorgelegd en de medewerking van de LO/LKP ingeroepen.” Scheepstra was dus wel degelijk zelf op de hoogte en bemoeide zich met de zaak. Hij herhaalde tegen Kanis dat er genoeg bonnen waren en de overval dus niet noodzakelijk was. Kanis leek overtuigd, volgens Scheepstra. Maar dit bleek niet het geval. Hij ging naar een andere LO/LKP-leider B. Veenendaal. Ik citeer nogmaals de verklaring van Scheepstra in verband met de vraag waarom Kanis toch wilde doorzetten: “Op vermelde vraag heeft dhr. Kanis, volgens Veenendaal, gezegd, dat hij 3000 bonkaarten nodig had, waarop Veenendaal hem er 5000 bood.” Hier blijkt dus uit dat er weer een LO/LKP-leider in de zaak betrokken raakte en de vraag is nu ook wie de bonnen eigenlijk aanbod, was dit Lengton in de zomer van 1943 of Veenendaal in jan. 1944? Ook Mevr. Driebergen schijnt nog gepoogd te hebben om Kanis van de overval af te brengen. Maar zonder succes. In de verklaring vervolgt Scheepstra dat hij al naar Arnhem was teruggekeerd toen de overval plaatsvond. Tegen het einde van het stuk zegt Scheepstra dat hij de Amersfoortse politiemann Hafkamp in de oorlog niet heeft gekend, maar later van een andere politiemann, E. de Vries, hoorde dat Hafkamp verbindingsman was geweest tussen de politie en de LO/LKP. Hij sluit de verklaring af met een betoog dat Hafkamp niet kon weten dat de overval van het verzet uitging omdat hij niet op de hoogte was gebracht. Ook de schietpartij bij het distributiekantoor zou voor Hafkamp een teken geweest zijn dat het niet om een verzetsactie ging omdat er bij dit soort overvallen erg weinig werd geschoten. Scheepstra probeert dus duidelijk redenen aan te voeren voor het gedrag van Hafkamp en de moord op Fürgler. Overigens gaf hij later tegen Roel Wolthuis tijdens een onderhoud toe dat hij op de dag van de overval wel degelijk nog in Amersfoort was. Mevr. Scheepstra trekt in twijfel dat hier bewijzen voor zijn. Er bestaat een getypte brief

geschreven door Roel Wolthuis op 19 februari 1968 aan Bob Scheepstra. Ik citeer: “Bij je bezoek aan mij, maandag vorige week, heb ik tot mijn verbazing van je vernomen, dat je in de periode van voorbereiding en uitvoering van de mislukte kraak in A’foort verbleef en zodoende met het gehele verloop op de hoogte was. Het bleek mij bovendien dat je met diverse bijzonderheden op de hoogte was, die ik graag in 1945 had willen weten.” In de brief vervolgt Roel Wolthuis dat hij niet mee zal doen aan de pogingen (van Scheepstra) om van Hafkamp een illegaal werker te maken. Hij gaf aan dat als de zaak na de bevrijding niet aan een publieke behandeling was onttrokken de hele geschiedenis allang vergeten zou zijn. Wolthuis sluit af met: “Voor verkapte dreigementen, dat ik het bloed over mijn eigen hoofd zou krijgen, zoals jij dat zo plastisch uitdrukte, ben ik niet geschrokken, en ik wil je daarom uitdrukkelijk wijzen op de mogelijkheid, dat dit je naam als geëerd verzetsman wel eens schaden kon.” Overigens was een deel van de politie wel op de hoogte van het plan. Inspecteur Overbeek was van tevoren geïnformeerd en heeft dit ook verklaard.

De overval

Over de overval zelf is het beeld nu wel duidelijk. Inderdaad was er sprake van een aantal misverstanden en ongelukkige incidenten die tot de tragische afloop hebben geleid. De aanwijzingen die op verraad duiden zijn intussen verklaard of uit de wereld geholpen. Dat er geen buit was is ook aannemelijk gemaakt. Roel Wolthuis had wel degelijk een zak met bonnen naar buiten gesleept, maar toen het mis ging en iedereen moest vluchten zal die zak zijn achtergelaten en de conclusie moet zijn dat de zak vervolgens weer het distributiekantoor is binnengebracht. Dat er over al deze dingen zoveel misverstanden en onduidelikheden zijn blijven leven heeft vooral te maken met het zwijgen over de zaak. In mijn gesprek met Mevr. Scheepstra zei ze dat haar vader de zaak niet meer opgerakeld wilde zien toen de affaire Hafkamp weer in de publiciteit kwam in 1968. Hij vond dit niet in het belang van alle betrokkenen. Dit was misschien goed bedoeld, maar het heeft er toe bijgedragen dat veel vraagtekens bleven leven die uiteindelijk tot een theorie zijn geworden. Veel beter was het geweest als in 1968 alles op tafel was gekomen zoals Roel Wolthuis dat wilde. Waarom dit niet is gebeurd kan eigenlijk maar één oorzaak hebben: de zaak Hafkamp. Het was niet in het belang van de overvallers, de LO/LKP en ook niet van Bob Scheepstra zelf om over de zaak te zwijgen. De grote opkomst bij de kranslegging in de Scherbierstraat in 1968 gaf duidelijk aan dat er een wijde belangstelling was. Het zwijgen was eigenlijk alleen maar in het belang van Hafkamp.

Hafkamp

In haar artikel schrijft mevr. Scheepstra dat Karl Fürgler na de overval ontsnapte naar het eethuis van Alblas en zich gewond op zolder schuil hield. Zij voegt hier aan toe: “terwijl hij zijn wapens schietklaar hield”. Het lijkt nu of hij daar

in een hinderlaag lag, wachtend op de politie die in hun onschuld niet wisten wie zich in het pand verborg. Dat zet de zaken pas echt op z'n kop, want hiermee wordt voorbij gegaan aan het feit dat Fürgler zo zwaar gewond was dat hij een emmer vol met bloed had verloren. Hij moet erg verzwakt geweest zijn, en al helemaal niet in staat tot een hinderlaag. Dat wordt bevestigd door de GGD-arts Dekker die hem meteen na het dodelijk schot van Hafkamp onderzocht en ook later röntgenfoto's liet maken. Dekker stelt in een verklaring van 21 juni 1945 dat "het slachtoffer voor het dodelijke schot van Hafkamp door bloedverlies niet meer tot enigerlei zelfverdediging in staat was". In 1968 voegde hij hieraan toe dat Hafkamp dat natuurlijk niet kon weten. Toch blijft het feit dat Hafkamp hem ijskoud doodschoot. Het feit dat hij zijn verklaring hierover verschillende keren veranderde geeft aan dat hij wist dat hij fout zat, maar dat wilde hij natuurlijk niet toegeven. Daarom herhaalde hij in 1968 nog een keer dat hij dacht dat het om een overval van zwarthandelaars was gegaan. Nooit heeft hij berouw getoond, nooit heeft hij de familie van Karl Fürgler bezocht. Sterker nog, hij mocht zijn arrestatie ontlopen en later carrière maken. Dit terwijl het adviserend lid van de Commissie Zuivering Politie, dhr. Dragt, inspecteur van politie te Baarn, er het volgende over zei tijdens de beoordeling van Hafkamp: "De hoofdzaak ligt hierin dat Hafkamp niet had moeten gaan (naar het eethuis in de Scherbierstraat). Dat hij ge-gaan is, is niet goed te praten. Het is gewoon het afmaken van die man geweest." Zijn woorden verdwenen in het vergeetboek, samen met onderdelen van het dossier Hafkamp. Dat een gerenommeerd verzetsman als Bob Scheepstra het voor zo'n persoon opnam hebben de RVV-leden nooit begrepen. Het carrière maken van Hafkamp werd gevoeld alsof Karl Fürgler voor een tweede keer werd vermoord.

Dat Scheepstra het voor Hafkamp opnam valt niet te betwijfelen. Verzetsman Gerrit Kleinveld, die de zaak Hafkamp onderzocht, zei in een verklaring in 1968 dat Scheepstra overdreven opkwam voor Hafkamp. Dit viel vooral op tijdens een bijeenkomst na de kranslegging. Scheepstra beweerde dat de toedracht in de Scherbierstraat heel anders was geweest dan Wolthuis en de anderen hadden aangegeven. In de periode daarna belde Scheepstra Kleinveld regelmatig op om Gerrit er van te overtuigen dat ook hij Hafkamp moest steunen. Tijdens een gesprek op het kantoor van Scheepstra bleek Scheepstra in het bezit van delen van het dossier Hafkamp dat door Gerrit zelf na de oorlog was opgesteld. Toen Gerrit vroeg hoe hij daar aan kwam antwoordde hij dat hij de stukken van de Amersfoortse politie had gekregen en met hen was overeengekomen dat alleen hij met de betrokken politiemensen gesprekken mocht voeren. Al deze gesprekken waren er op gericht om Hafkamp te rehabiliteren. Gerrit heeft duidelijk gemaakt dat hij daaraan niet kon meewerken en dat hij alleen op een compromis kon aansturen. Gerrit heeft Scheepstra later op de man af gevraagd waarom hij zich zo voor Hafkamp inspande. Gerrit begreep dit niet omdat Scheepstra niet direct bij de overval betrokken was. Dus waarom dan toch

die ijver om Hafkamp van elke blaam te zuiveren? Het antwoord van Scheepstra was dat er krantberichten waren geweest over de overval en Hafkamp waarin ook de LO/LKP genoemd werd.

Hij vertelde verder dat een LO-lid en hijzelf op de hoogte waren van de plannen voor de overval, maar dat beiden tegen waren geweest omdat er voldoende bonnen waren op dat moment. Gerrit vond dit geen deugdelijke verklaring voor de inspanningen van Scheepstra voor Hafkamp.

Conclusie

Het artikel van Mevr. Scheepstra en de bovengenoemde feiten vormen samen een helderder beeld van de overval en de nasleep van de tragedie. Het is nooit de bedoeling geweest om wie dan ook, inclusief Bob Scheepstra, van verraad te betichten. Het ging er alleen om de openstaande vragen in te vullen. Daar zijn we, via een lange en vaak ook moeizame weg, voor grote delen in geslaagd. Helemaal af zal het verhaal nooit zijn omdat sommige dingen niet meer te achterhalen zijn. Aan het eind van mijn gesprek met Mevr. Scheepstra kwam naar voren waarom veel linkse verzetsmensen zoveel wantrouwen en verbittering voelden na de oorlog en zelfs vandaag nog. Het antwoord was niet moeilijk te vinden. De linkse groepen en organisaties hadden meer offers gebracht dan wie dan ook. De CPN was de eerste partij die georganiseerd het verzet in ging, en onder meer de Februaristaking organiseerde. Vele kaders en strijders moesten dit met de dood bekopen. Na de oorlog hoopte men een nieuwe wereld te zien. Waar de onrechtvaardigheden van vroeger waren uitgebannen. Dit bleek een illusie. De oude heersers keerden terug en de linkse strijders die het hadden overleefd werden achtervolgd door verschillende inlichtingendiensten. Dat was de dank die ze kregen voor de gebrachte offers. Ook in Amersfoort was dit aan de orde van de dag. Er waren conflicten over het beeld "De Stenen Man", Kamp Amersfoort werd aan verval prijs gegeven, en op de plek waar ooit de massagraven werden gevonden van de slachtoffers van Kamp Amersfoort mocht een golfbaan worden aangelegd. Al deze dingen droegen bij aan het gevoel van wantrouwen en niet begrepen worden. Het geval Hafkamp was een vroeg voorbeeld van deze hele problematiek. Het enige wat we hier vandaag nog tegenover kunnen stellen is het zoeken en publiceren van de waarheid. Dat proberen we met onze artikelen te doen. En opnieuw voegen wij er het bekende verzoek aan toe; wie nog verdere feiten of aanvullingen heeft is van harte welkom.

Hieronder ter afsluiting een reconstructie van de overval aan de hand van de feiten die nu bekend zijn:

In feite begint de geschiedenis van de overval in de zomer van 1943 en niet in januari 1944 zoals eerder was geloofd. Het begin was toen Jan Kanis die zomer met KP-leider Lengton sprak over een mogelijke overval op het DK Amersfoort. Koerierster Ans Louwerse was getuige van dit gesprek. Lengton gaf aan dat er genoeg bonnen waren en dat een overval ongewenst en

niet verantwoord zou zijn. Volgens de verklaring van Louwerse bood Lengton Kanis daarbij een aantal bonkaarten aan voor de onderduikers van Kanis die voor hem de aanleiding waren geweest om op bonnenjacht te gaan. Kanis ging niet op het aanbod in. Hij ging verder zoeken naar mensen die iets in een overval zouden zien. In januari kwam hij zo uit bij LO/LKP-leider Bob Scheepstra. Scheepstra was sinds begin januari 1944 in Amersfoort na een incident op een vergadering waarbij hij uit een raam sprong en een hersenschudding opliep. Hij herstelde bij de Fam. Driebergen in de Anna Pawlomalaan. Kanis woonde in dezelfde straat. Scheepstra hoorde van Wim Lengton dat Kanis een overval plande en verbood Lengton hieraan mee te doen. Later, begin februari 1944, had Scheepstra zelf een gesprek met Kanis. Hij probeerde Kanis er van te overtuigen om niet tot de actie over te gaan. Hij dacht ook dat hij hier in was geslaagd. Maar kort daarop probeerde Kanis het weer. Deze keer bij de tweede man van de KP, Veenendaal. Ook Veenendaal weigerde mee te doen en gaf hetzelfde antwoord als zijn LO vrienden. Hij bood Kanis 5000 bonnen aan. Eigenlijk had Kanis er maar 3200 nodig. Kanis ging ook hier niet op in en wilde doorzetten. Mevr. Driebergen probeerde hem nog twee dagen voor de overval van 11 februari 1944 op andere gedachten te brengen. Maar Jan Kanis was niet te vermurwen. Dit alles geeft aan dat de LO inderdaad niet om de overval heeft verzocht en dat een aantal leidende leden tegen waren. Wel is het duidelijk dat een aantal LO-leden op de hoogte waren van de plannen: Scheepstra, Lengton, Veenendaal, Louwerse, en Hogeboom. Deze laatste was een ex-RVV-lid die naar de LO was overgestapt. Het feit dat al deze LO-mensen op de hoogte waren van een riskante onderneming is geen bewijs van verraad. Maar het gevaar van uitlekken werd door het grote aantal mede-weters natuurlijk wel steeds groter.

Dat Kanis kort voor de overval niet meer terug wilde had waarschijnlijk met zijn verdere contacten te maken. Hij had contacten gelegd met de RVV en via Roel Wolthuis hoorde Henk van den Hoef dat er een tekort aan bonnen was.

Van den Hoef is toen met het plan naar Roel gegaan om het DK te overvallen en heeft dit ook uitgewerkt. Waarschijnlijk is hij de Ignatius Plomp waar in een kranten bericht in de Amersfoortse Courant in 1997 over werd geschreven. In het bericht staat dat Plomp Wolthuis benaderde en ook contacten aanknoopte met de DK-ambtenaren van der Worp en Plomp. In zijn verklaring zegt van den Hoef dat hij die contacten legde. Het moet dus bijna wel om dezelfde persoon gaan. Misschien is het een schuilnaam, misschien heeft de journalist een fout gemaakt. Van den Hoef regelde ook dat Kanis met politie-inspecteur Overbeek zou spreken om hem te informeren. Dit gebeurde ook, maar niet door Kanis. Cees van Swol sprak in zijn plaats met Overbeek die rustige agenten als wachtposten indeelde. Waarom plotseling van Swol in het hele verhaal opduikt is niet duidelijk. Hij komt verder nergens voor.

De overval zou eerst op 9 februari plaatsvinden, maar dit ging niet door omdat de voorbereidingen niet wa-

ren getroffen. Op 11 februari, om 18.00 uur ongeveer, ging de zaak wel van start. Bij het begin van de overval waren er 3 man buiten: Bovee, hij stond in een steegje naast het DK. Hij moest de overige twee wachten aan de overkant van de beek in de gaten houden. Dit waren Kanis en waarschijnlijk H. Overeem. Volgens Bloemhof was Overeem betrokken, maar in de verdere verklaringen komt hij niet voor. Hij kan dus alleen maar een van de wachten zijn geweest. Volgens Wolthuis herkende Bovee, die erg zenuwachtig was, in Overeem en Kanis oude schoolkameraden, en er werden herkenningstekens uitgewisseld. De afspraak was dat de wachten aan de overkant een signaal aan Bovee zouden geven dat de ambtenaren die met politiebegeleiding naar het DK kwamen om de bescheiden uit de buitengebieden af te leveren zouden zijn vertrokken. Als dit signaal kwam kon de echte overval beginnen. Er kwam een signaal, maar niet op de juiste tijd want toen Kersten, Wolthuis, van den Hoef, Fürgler en Bovee binnen bezig waren stonden plotseling de ambtenaren in het kantoor. Bovee was intussen ook binnen omdat Kanis hem in de steeg had afgelost. De begeleidende politieman, van de Kwast, die fout was, rook onraad en alarmeerde het politiebureau. Noch Kanis, noch Overeem heeft hem ingerekend en het grote alarm was compleet. Over de rest van het verhaal is geen onduidelijkheid. Er kwam een grote schietpartij, de overvallers ontsnapten. Wolthuis, van den Hoef, Bovee en Overeem kwamen goed weg. Wanneer Kanis precies verdween is niet duidelijk. Kersten werd aangeschoten maar bereikte een veilige plek. Gijs Hofland werd door de politie, waarschijnlijk van Breughem, aangeschoten en ging via de gevangenis naar een concentratiekamp. Hij overleefde de oorlog niet. Fürgler werd aangeschoten en ontsnapte naar restaurant Alblas in de Scherbierstraat. Daar werd hij later door politie-luitenant Hafkamp op de vliering vermoord. Hafkamp heeft zijn actie altijd verdedigd en later bleek hij waarschijnlijk verbindingsman van de LO/LKP te zijn. Of dit waar is is niet duidelijk. De buit van de overval is nooit echt uit het DK gekomen. Een zak met bonnen bleef achter op de bakfiets die Roel Wolthuis in de steeg klaar had staan. Toen het misging heeft niemand hier meer naar gekeken en de bonnen zijn nooit als vermist opgegeven. Volgens een rapport van de Amersfoortse politie werden er alleen een paar politiepistolen vermist. Die waren door Fürgler meegenomen en werden in de Scherbierstraat op zijn persoon aan getroffen. Als alles goed was gegaan was de buit naar de Montessorischool op de Utrechtse weg gegaan. Daar was die zelfde avond een grote afzetting van de Grüne Polizei. Ze doorzochten de school en de huizen. Dit werd lang als een teken van verraad gezien. Maar in feite was het een zoekoperatie en geen echte val zoals de SD die plaatste. Waarom deze operatie plaatsvond is niet duidelijk. Er wordt beweerd dat er naar radiotoestellen werd gezocht. Daarvoor lijkt de hele afzetting wel wat grootschalig, maar het is mogelijk. Feit is dat er wel toestellen in beslag werden genomen, onder meer bij een kleermaker.

Recensie van het boek van John Laughland, *Travesty: The Trial of Slobodan Milosevic and the Corruption of International Justice* (Londen/Ann Arbor: Pluto Press, 2007).

Door Edward Herman (vertaling: Denise Grobбен)

[Z Magazine, April 2007] Het geweldige nieuwe boek van John Laughland, *Travesty: The Trial of Slobodan Milosevic and the Corruption of International Justice*, is het vierde belangrijke kritische onderzoek naar aanleiding van gebeurtenissen in de oorlog op de Balkan dat ik heb gerecenseerd voor Z Magazine. De drie hiervoor waren *Fools' Crusade* van Diana Johnstone (2002), *How America Gets Away With Murder* van Michael Mandel (2004), en *Media Cleansing: Dirty Reporting* van Peter Brock (2005). Een interessant en zorgwekkend feit is dat van geen van de drie eerdere boeken een recensie is verschenen in de grote Amerikaanse kranten of tijdschriften, en zelfs niet in enig liberaal of links blad in dit land (zoals *The Nation*, *In These Times*, *The Progressive*, of *Mother Jones*), met uitzondering van Z Magazine. Dit getuigt van de kracht van het gevestigde verhaal over de recente geschiedenis van de Balkan, waarbij Clinton, Blair en de NAVO aan de goede kant streden, hoewel wat aan de late kant en niet van harte, om de etnische zuiveringen en de genocide van de Serviërs, geleid door Milosevic, een halt toe te roepen, en waarbij de slechterik netjes voor een legitieme rechtbank wordt voorgeleid om berecht te worden in het belang van rechtvaardigheid.

Dit verhaal werd al snel algemeen geaccepteerd, met behulp van een intensieve propaganda campagne van de Kroatische en Bosnische Moslimregering (bijgestaan door Amerikaanse PR-bedrijven), de Verenigde Staten en andere NAVO-landen, het door de NAVO georganiseerde Internationale Strafhof voor Voormalig Joegoslavië (ICTY, of Joegoslaviëtribunaal), en de westerse media, die zich al snel aansloten bij deze strijd. Dit informele collectief richtte zich op de vele verhalen en foto's van slachtoffers, allemaal eenzijdig en ontdaan van enige context. In zijn commentaar op de parade van getuigenissen van slachtoffers merkt Laughland op dat de 'beschuldigingen' [van het tribunaal] zijn opgetekend zonder enige of met slechts een enkele referentie aan het feit dat de genoemde daden begaan werden in een oorlogssituatie: 'je krijgt regelmatig het surrealistische gevoel dat je een beschrijving leest van hoe een man een andere man bewusteloos slaat, zonder dat erbij gezegd wordt dat het om een bokswedstrijd gaat'. Maar de stroom van getuigen, die de verdediging net zo makkelijk had kunnen opvoeren als ze de kans hadden gekregen – wat Milosevic aantoon-

de met de videopresentatie van zwaar mishandelde Serviërs aan het begin van zijn proces - is een effectieve manier om iemand te demoniseren en droeg bij aan de massale productie van ware volgelingen die ieder tegenargument of tegenstrijdig bewijs afdeden als 'een verontschuldiging voor Milosevic'.

Deze consolidatie van een partijpolitieke lijn werd kracht bijgezet door een ware lobby van instellingen en toegewijde individuen, die klaarstonden om bovenop afvalligen te duiken die de nieuwe aanname in twijfel trokken, alsmede op die media die heel soms vragen zetten bij de 'waarheid'. De weigering om de boeken met een afwijkend geluid te recenseren en de kwesties te behandelen die zij oproepen, getuigt ook van lafheid en een zelf opgelegde onwetendheid van de media. Vooral de links-liberale media tonen zich ongewillig om een verhaal te betwisten dat op ieder vlak gelogen is, zoals wordt aangetoond in de drie eerder verschenen boeken en opnieuw in *Travesty*.

In *Travesty* richt Laughland zich met name op 'De corruptie van de internationale rechtsorde' zoals vertoond door de ICTY in het schouwspel waarmee ze Milosevic hebben opgepakt en berecht. In de rest van het boek worden echter alle kwesties met betrekking tot de Balkanoorlog en de rol van de verschillende partijen besproken. De geïnstitutionaliseerde leugens worden een voor een ontrafeld. Op het gebied van internationale rechtsspraak benadrukt Laughland het feit dat het ICTY een politieke rechtbank is met expliciete politieke doelstellingen die haaks staan op de eisen voor enige vorm van eerlijke rechtsspraak.

Deze politieke rechtbank is voornamelijk het werk van de Verenigde Staten en Groot-Britannië, landen die beiden vrolijk andere landen aanvallen, maar graag de fictie in stand houden die hun eigen agressie een rechtvaardig tintje geeft en een quasi-morele dekking. Hiervoor zetten de regels van het ICTY Neurenberg op z'n kop. Het tribunaal van Neurenberg vervolgde de Nazi-leiders voor het plannen en uitvoeren van de 'hoogste internationale misdaad' van agressie. Maar het statuut van het ICTY maakt niet eens melding van misdaden tegen de vrede (hoewel het met een Kafkaeske hypocrisie wel claimt het beschermen van de vrede als doel te hebben). Laughland meldt dat op deze manier 'in plaats van het bestaande internationaal recht toe te passen, het ICTY dit in feite teniet doet'. De dominante machten die nu de mogelijkheid willen hebben om overal te kunnen interveniëren passen de

nieuwe principes toe, die teruggrijpen op het gebrek aan respect voor internationale grenzen van de Nazi's. Laughland zegt dat 'de verbintenis aan non-interventie in binnenlandse zaken', opnieuw bevestigd als onderdeel van de Neurenberg Principes in de VN-charter, een poging is om een antifascistische theorie over internationale betrekkingen te institutionaliseren. Deze theorie hebben de geallieerden vernietigd door in 1999 Joegoslavië aan te vallen, en deze antifascistische theorie hebben het ICTY en de humanitaire interventionisten losgelaten, waardoor de mogelijkheid werd geschapen voor een agressievere vorm van imperialisme.

Het ICTY is niet tot stand gekomen door het aannemen van een wet of door de ondertekening van een internationaal verdrag (zoals bij het Internationaal Gerechtshof het geval was) maar door een paar regeringen die de Veiligheidsraad domineerden. Laughland toont aan dat dit buiten de bevoegdheid van de Veiligheidsraad viel (wat ook werd aangetoond in een ander buitengewoon maar politiek incorrect en genegeerd boek, *Global Justice or Global Revenge?* van Hans Kochler) [Springer-Verlag Wien, 2003]. Het werd ook in het leven geroepen voor de vervolging van een partij in het conflict, waarvan de schuld al vastlag voor aan het proces begonnen werd. De politieke motieven waren zogenaamd om vrede te brengen door de schurken te straffen, wat als afschrikmiddel moest dienen, maar ook om de slachtoffers te helpen door wat Laughland 'de therapeutische kracht van veroordelingen' noemt. Maar hoe kun je een afschrikmiddel hanteren zonder vooroordeel tegen vrijspraak? Laughland merkt ook op dat 'de grote nadruk op de rechten van de slachtoffers met zich meebrengt dat 'gerechtigheid' neerkomt op een schuldig oordeel, en dat komt gevaarlijk dichtbij het goedpraten van precies die wraking waarvan aanhangers van het strafrecht zeggen dat ze het afwijzen. Het idee dat zulke processen een politiek educatieve functie zouden hebben herinnert in zichzelf al aan de 'agitation trials' die gehouden werden voor de stichtelijke opbouw van het proletariaat in de vroege Sovjet-Unie.

Laughland legt de nadruk op de wetteloosheid van het Joegoslavië-tribunaal op alle fronten. Het is niet ontstaan door een wet en er bestaat geen hoger instituut dat haar beslissingen controleert en waar men in beroep kan gaan. De rechters, die vaak op politieke gronden benoemd worden en geen rechterlijke ervaring hebben, beoordelen zichzelf. Laughland wijst op het feit dat de rechters hun regels talloze keren hebben aangepast, terwijl geen van die aanpassingen ooit getoetst zijn door een hogere autoriteit. Die regels zijn 'flexibel' opgesteld om zo efficiënt mogelijk tot resultaten te komen; de rechters gaan er prat op dat het ICTY 'zich niks aantrekt van wettelijke formaliteiten' en dat het niet nodig is om 'jezelf te binden aan beperkende regels die zijn voortgekomen uit het ouderwetse rechtssysteem met een jury'. De aanpassingen van de regels hebben de rechten van de gedaagde gestaag uit-

gekleed, hoewel die rechten al vanaf het begin niet veel voorstelden: Laughland haalt een Amerikaanse advocaat aan die hielp bij het opstellen van de regels voor bewijslast van het ICTY, die toegeeft dat ze zo opgesteld waren dat de mogelijkheid dat een beschuldiging wegens gebrek aan bewijs zou worden geseponneerd zo klein mogelijk was.

Laughland beweert dat het ICTY een 'vervolgende organisatie' is wiens 'hele beleid en structuur beschuldigend is'. Dat is de reden waarom de rechters langzamerhand een stroom van regels aannamen die schadelijk waren voor de verdediging en voor de mogelijkheid om een eerlijk proces te voeren – waaronder het accepteren van bewijs uit de tweede hand, geheime getuigenissen en gesloten sessies (waarvan de laatste twee 40 procent van de getuigenissen in het proces tegen Milosevic besloegen). Onder de regels van het ICTY is het zelfs mogelijk om een beroep en een nieuw proces tegen een vrijgesproken verdachte te beginnen – met andere woorden het ICTY kan iemand gevangen zetten die het zelf net heeft vrijgesproken.

De vernietigende analyse van Laughland van de aanklacht en het proces tegen Milosevic is een studie naar machtsmisbruik in een door politieke motieven gedreven showproces, onkundigheid en gerechtelijke nalatigheid. De eerste aanklacht, die werd opgevoerd tijdens de NAVO bombardementen op 27 mei 1999, was opgesteld in nauwe samenwerking met Amerikaanse en Britse functionarissen, en de directe politieke reden was glashelder – om de mogelijkheid van onderhandelingen over een vredesverdrag uit te sluiten en de aandacht af te leiden van de NAVO bombardementen op de civiele infrastructuur (een legale oorlogsmisdaad, die nog een schepje bovenop de 'ultieme internationale misdaad' deed, beiden beschermd door dit instituut dat zogenaamd 'rechtsspraak' koppelde aan het beschermen van de vrede!). De latere ontvoering en overdracht van Milosevic aan Den Haag was een schending van Joegoslavische wetten en uitspraken van hun rechtbanken. Dat het ICTY gediensig was aan de NAVO en haar minachting van rechtsregels was overduidelijk.

De oorspronkelijke aanklacht tegen Milosevic betrof alleen zijn verantwoordelijkheid voor vermeende oorlogsmisdaden in Kosovo. Maar Laughland laat zien dat de wilde beweringen over massaslachtingen en genocide in Kosovo niet gestaafd konden worden met bewijs, en dat de NAVO-bombardementen net zoveel slachtoffers onder de Kosovaarse burgers gemaakt zouden kunnen hebben als het Joegoslavische leger. Hierdoor werd het probleem benadrukt dat als de aanklacht tegen Milosevic beperkt zou blijven tot Kosovo, het moeilijk te rechtvaardigen zou zijn waarom NAVO-leiders niet werden aangeklaagd, iets wat zelfs de openbare aanklager van het ICTY moest toegeven. Dus werd twee jaar na de eerste aanklacht, na

de ontvoering en overdracht van Milosevic naar Den Haag, de aanklacht uitgebreid met Bosnië en Kroatië. Wat wel vervelend was, was dat toen Mladic en Karadzic in 1995 voor misdaden in Bosnië werden aangeklaagd, Milosevic gevrijwaard bleef. Dan was er ook nog het probleem dat de Bosnische en Kroatische Serviërs niet langer onder Servische verantwoordelijkheid, en dus die van Milosevic, vielen na de onafhankelijkheidsverklaring van Bosnië en Kroatië, en het feit dat Milosevic constant met hen had gestreden om verschillende vredesplannen aan te nemen tussen 1992 en 1995 (beschreven in het boek *Balkan Odyssey* van Sir David Owen, een ander interessant boek dat waarschijnlijk werd genegeerd omdat het niet de partij-lijn volgde).

Dus probeerde de openbare aanklager er een zaak van genocide van te maken door met terugwerkende kracht Milosevic de grote baas te maken in een 'joint criminal enterprise' (gezamenlijke misdadige onderneming - JCE) om van alle Kroaten en Moslims af te komen in een 'Groter Servië'. In de oorspronkelijke aanklacht, die zijn vermeende misdaden beperkten tot Kosovo, wordt nergens melding gemaakt van enige deelname aan een JCE of een drang naar een 'Groter Servië'. De aanklager moest dus opnieuw beginnen met bewijs te verzamelen voor de misdaden in Bosnië en Kroatië, en dingen die Milosevic verbonden met de JCE en Groter Servië. Eerst schuldig verklaren, dan op zoek naar het bewijs, was de regel van deze politieke rechtbank. Het proces ging al van start, terwijl 'het bewijs' nog samengesteld werd. Dit bestond grotendeels uit de verklaringen van massa's zogenaamde getuigen van vermeende misdaden, vaak nog uit de tweede hand, en bijna geen van deze hadden betrekking op de besluitvorming van Milosevic of hoe de aanklacht tegen hem verschilde van aanklachten die gebracht hadden kunnen worden tegen Izetbegovic, Tudjman of Bill Clinton. Laughland toont zeer overtuigend aan dat de buitensporige lengte van het proces absoluut niet aan de show van Milosevic lag - een geliefde leugen van Marlise Simons en de mainstream media in het algemeen - maar dat het kwam doordat het een politiek proces betrof waarvoor een enorme hoeveelheid bewijs benodigd was, en doordat de aanklager, die onvoorbereid was en moeite moest doen om een opgeklopte aanklacht plausibel te maken, probeerde om het gebrek aan enige documentatie van een door Milosevic bedacht plan te verhullen met een stroom van irrelevante getuigen van een civiele oorlog en oorlogsmisdaden in Kosovo.

Een essentieel element in de zaak van de aanklager was de latere aanklacht dat Milosevic deelgenomen had aan een 'joint criminal enterprise' om in Kroatië en Bosnië van alle niet-Serviërs af te komen, met als doel een 'Groter Servië'. Het concept van een JCE is niet terug te vinden in jurisprudentie of in het statuut van het ICTY. Het was een geïmproviseerde aanklacht, zodat je overal en altijd schuld kunt vinden. Je bent onderdeel van een JCE

als je iets slechts doet samen met iemand anders, of als je samen met anderen iemand aanvalt die iets slechts doet. Met dat gezamenlijke doel hoef je niet eens te weten wat die ander doet om onderdeel van de JCE te zijn. Laughland geeft een vernietigende analyse van deze geweldige uitgebreide en opportunistische doctrine, in het hoofdstuk 'Just convict everyone' (Veroordeel gewoon iedereen maar), een titel die is gebaseerd op een quote van een advocaat die wel achter het ICTY staat, maar de JCE een beetje teveel van het goede vindt. Milosevic zou waarschijnlijk veroordeeld zijn op deze 'pak alles', of 'pak iedereen', doctrine. Het past natuurlijk veel beter bij de gezamenlijke en doelgerichte aanval van Clinton, Blair en de NAVO op Joegoslavië, of op de door de Amerikanen gesteunde etnische zuivering door de Kroaten van de Serviërs in Krajina in augustus 1995, maar er is niemand om hun met een JCE om de oren te slaan, terwijl wij het ICTY hebben om af te rekenen met de vijanden van de VS en de NAVO!

Laughland wijdt een prima hoofdstuk aan Groter Servië, waarin hij laat zien dat Milosevic niet de aanstichter was van de oorlogen (en hij quote zelfs aanklager Nice die dit toegegeven heeft), dat hij geen extreme nationalist was en dat de beschuldigingen aangaande zijn speeches in 1987 en 1989 vals waren, dat zijn steun aan de Serviërs in Kroatië in Bosnië ongeregeld was en voornamelijk defensief, en dat hij niet werkte naar een Groter Servië maar dat hij hoogstens bezig was om de Serviërs in het uiteenvallende Joegoslavië de kans te geven bij elkaar te blijven. Tijdens de verdediging van Milosevic beweerde de leider van de Servische Nationalistische Partij, Vojislav Seselj, dat alleen zijn partij naar een Groter Servië streefde, aangezien de Kroaten en Bosnische Moslims eigenlijk Serviërs waren met een ander geloof en zijn partij ervoor streed om ze allemaal te verenigen in Servië - Milosevic wilde alleen de Serviërs die in een van de afgefallen staten gestrand waren de kans bieden om naar Servië te komen. Op dat moment gaf de aanklager, Geoffrey Nice, toe dat Milosevic niet een Groter Servië voor ogen had, maar dat hij, met Nice's woorden, alleen het 'pragmatische' doel had om 'ervoor te zorgen dat alle Serviërs die in voormalig Joegoslavië hadden gewoond de kans moesten krijgen om...in dezelfde eenheid te wonen'. Dit zorgde voor enige consternatie onder de rechters, omdat de agressieve drang van Milosevic naar een Groter Servië de kern was van de zaak van het ICTY. Nog nooit hiervan gehoord? Dat kan kloppen, omdat de New York Times en andere mainstream media het nooit vermeld hebben, net zoals ze nooit hebben geprobeerd om de steun van Milosevic aan een reeks van vredesopgingen te verenigen met zijn vermeende rol als agressor met als enig doel een Groter Servië.

Er staat nog veel meer waardevols in *Travesty*, ik kan niet eens de hier besproken kwesties eer aan doen. Het is een geweldige boek dat op de leeslijst zou moeten staan van

eenieder die verheldering zoekt in de verwarde en verwarrende kwesties van de Balkanoorlog en 'humanitaire interventie'. Het helpt het idee om zeep dat de NAVO-aanvallen gebaseerd waren op een moraal die het rechtvaardigde om de soevereiniteit en het internationaal recht met voeten te treden, en het toont zonder twijfel aan dat het ICTY een volledig gepolitiseerd schurkentribunaal is dat een 'corrumpering van het internationaal recht' inhoudt.

Zoals Laughland benadrukt (en Johnstone en Mandel ook) was deze NAVO-oorlog, en het ICTY werkt als stoorzender voor die oorlog, zeer functioneel om het internationale toneel klaar te maken voor de oorlogen van George Bush in Afghanistan en Irak, en wellicht ook Iran.

De oorlog werd, en wordt nog steeds, behandeld als een 'goede oorlog', een 'humanitaire interventie'. Dus degenen die het standaardverhaal, gebaseerd op leugens, voor zoete koek aannamen, hebben op z'n minst de continuïteit in het beleid van Clinton en Bush gemist, en de behulpzaamheid van de eerstgenoemde aan de publicisten van de 'goede oorlog' door de bescherming van de 'antifascistische theorie van internationale betrekkingen' weg te nemen, die kleine landen moest beschermen tegen de agressie van de grote machten, en zo de wet van de jungle te lanceren.

Te koop via Internet bij:

www.amazon.com/Travesty-Slobodan-Milosevic-Corruption-International/dp/0745326358/lewrockwell/

“Zwartboek”: Het ware gezicht van vriend en vijand

Over de film, door Bert Bakkenes

Velen zullen zich nog de film “soldaat van Oranje” herinneren waarmee Paul Verhoeven in de jaren 70 het Nederlandse verzet en vooral de Engelandvaarders als ware helden neerzette. Het was vanaf het begin van de film duidelijk wie de helden waren en ook hoe de vijand er uit zag. Voor twijfels was geen ruimte. Nederland zat vol goede vaderlanders, en de Duitsers waren de belichaming van het kwaad. De kijkers zullen met dit beeld vertrouwd geweest zijn, omdat dit in volledige overeenstemming was met de geschiedenis zoals die vanaf mei 1945 was beschreven.

Intussen is er veel veranderd, en is men het er over eens dat er hier ruimte was voor behoorlijk wat nuances en bijstellingen. Over de jaren is het moeilijk geweest om die bijstellingen ook daadwerkelijk door te voeren, omdat er vaak scherp werd gereageerd uit kringen van het voormalig verzet en ook vanuit de elite. Aan het met veel energie opgebouwde beeld mocht geen afbreuk worden gedaan. Maar de stemmen die hierbij het meest werden gehoord zijn intussen verstomd en nu is er ruimte voor het ware verhaal. Dat moet ook diezelfde Paul Verhoeven hebben gedacht toen hij begon aan een nieuw project. De titel “Zwartboek” geeft al aan dat dit een heel ander verhaal zou worden. Een verhaal dat zich veel meer bezig houdt met wat er werkelijk gebeurde in de laatste maanden van de oorlog.

Aan het begin van de film, die miljoenen bioscoopbezoekers trok, maken we kennis met de joodse onderduikster Rachel Stein (Carice van Houten) die op het platteland een veilig heenkomen heeft gezocht. Over die veiligheid valt trouwens te twisten, want iedere dag moet Rachel van de boer waar ze bij in huis zit een bijbeltekst uit het hoofd leren en opzeggen. Pas dan krijgt ze te eten. Het is bekend dat soortgelijke praktijken vaker voor kwamen en dat vooral ondergedoken joodse kinderen hier het slachtoffer van zijn geworden. Voor de Duitsers is Rachel veilig, maar niet voor de geallieerden want als een vliegtuig een bom laat vallen explodeert haar onderduikadres in een zee van vlammen en staat ze van de ene op de andere

minuut op straat. Ze probeert te ontsnappen naar het bevrijdde Zuiden, maar dit mislukt en ze moet toekijken hoe een groep hulpeloze joodse onderduikers, inclusief haar ouders en broer, door de SD worden vermoord. Geholpen door vrienden komt ze in Den Haag terecht waar ze zich, onder de schuilnaam Ellis de Vries, bij het verzet aan sluit in ruil voor een veilig heenkomen.

Verraad

Het verhaal is dan intussen al in 1945 aangeland en er volgt een flitsende reeks gebeurtenissen die het leven van de jonge vrouw opnieuw in gevaar brengen. Ze leert een hoge SD'er kennen in een trein en krijgt opdracht met hem aan te pappen als een paar verzetsvrienden in handen van de Duitsers terechtkomen. Van binnenuit moet ze proberen de jongens los te krijgen en ook nog een microfoon te plaatsen in het hoofdkwartier van de SD. Daar komt ze ook een andere SD'er tegen die ze herkent als de moordenaar van haar familie. Rachel is vastbesloten wraak te nemen, en dat geeft haar de kracht om haar rol verder te spelen.

Om de boodschap van de film goed te begrijpen is het nodig om toch in ieder geval een beetje kennis te hebben van het verzet in het laatste oorlogsjaar. De toestand na september 1944 is niet te vergelijken met het verzet van eerdere jaren. Niet alleen had de infiltratie door Duitse agenten en Ne-

derlandse verraders een grote vlucht genomen, maar ook hadden figuren zich bij het verzet aangesloten die jarenlang de kat uit de boom gekeken hadden, maar nu maar al te graag actief werden. Voor sommigen was de drijfveer dat er een overwinning leek aan te komen, voor anderen was het veel meer van belang dat de oude orde van voor mei 1940 na de bevrijding weer in ere hersteld zou worden.

Tussen vriend en vijand

Vooraf de komst van de Binnenlandse Strijdkrachten speelde hierin een grote rol. Plotseling werden verzetsgroepen die jarenlang op eigen kracht hadden vertrouwd onder het commando geplaatst van figuren die ze niet kenden, maar waarvan ook de loyaliteit vaak ver te zoeken was. Deze nieuwe commandanten hadden het vaak meer gemunt op communistische verzetsstrijders dan op de Duitse vijand. Die vijand zagen ze immers al als verslagen, maar ze waren panisch bang voor de kracht die de communistische partij na de oorlog ten toon zou kunnen spreiden.

De illegale CPN en andere communistische groepen hadden immers onder de bevolking een grote reputatie opgebouwd als verzetsstrijders van het eerste uur. "Zwartboek" geeft een goed beeld van deze periode vol onzekerheid en de vreemde bondgenootschappen die hierdoor ontstonden. In tegenstelling tot de overgrote meerderheid van de Duitsers in de film, blijkt Muntze, de SD'er waar Rachel mee moet aanpappen, voor het verzet een redelijk iemand die zijn familie in de bommenachten in Duitsland heeft verloren. Hij lijkt te accepteren dat de Duitse nederlaag niet meer is af te wenden. Dit in tegenstelling tot zijn collega's die tot het einde bezig blijven met martelen en executeren. De houding van Muntze kwam vaker voor. Ondanks al de jaren van indoctrinatie en propaganda bleken er tegen het einde toch nog mensen aan Duitse kant te zijn die over een gezond verstand beschikten en er soms ook naar handelden. Daar staat tegenover de anderen steeds meer bezeten raakten van hun bevelen en blindelings doorgingen met moorden en vervolgen.

De film kent twee aspecten die uitblinken. Er wordt een perfect beeld geschetst van het kille, venijnige Duitse regime waar de hoofdrolspelers ook elkaar naar het leven stonden. Dit alles werd omlijst met een eindeloze serie feesten en slemppartijen waar de zogenaamde Germaanse elite zich volledig te buiten ging. Het tweede aspect is het gevoel dat verraad overal aanwezig is. Dat niemand te vertrouwen is, en dat achter iedere deur een val kan zijn. Rachel laat merken dat dit haar niet echt raakt en gaat

rustig verder met haar taak en haar relatie met Muntze, die haar ware identiteit al snel door heeft maar haar niets in de weg legt. Ondanks alle beproevingen laat ze haar eigen principes nooit los.

Tot ook zij via een complot tot verraadster wordt bestempeld en opnieuw moet vluchten om haar leven te redden. Ze krijgt het na veel ellende voor elkaar om zich te zuiveren, maar vertrouwen in de Nederlandse samenleving zal ze nooit meer hebben. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ze uiteindelijk in Israël terecht komt. Maar het verraad en de vernederingen die ze heeft moeten ondergaan zal ze nooit meer kwijt raken.

Sluier

Met "Zwartboek" heeft Paul Verhoeven het laatste deel van de sluier die de problemen en het verraad binnen het verzet jarenlang heeft afgedekt volledig weggetrokken. En de vragen nemen toe. Hoeveel oprechte verzetsmensen hebben door de politieke machtsspelletjes en de zelfverrijking hun leven verloren? Hoeveel linkse verzetsstrijders zijn het slachtoffer geworden van de pogingen om de oude orde in ere te herstellen? Waarschijnlijk waren het er vele. Te denken valt aan het verraad van CS-6, de linkse verzetsgroep uit Amsterdam, die Paul Verhoeven voor ogen had toen hij de film maakte, en die door dit soort praktijken ten gronde ging. De moord op Hannie Schaft en zaken als de Velser Affaire, waar politiemensen, die zogenaamd in het verzet zaten, gelijktijdig driftig samenwerkten met de Duitse SD.

Mensen die "Zwartboek" gaan zien zonder van deze feiten op de hoogte te zijn zullen een deel van de film missen. Ze zullen het verhaal zien als een spannend avontuur met een heldin en een aantal andere personen waarvan pas op het laatste moment duidelijk wordt aan welke kant ze precies staan. Sommige zullen ook vinden dat het verhaal overdreven is. Maar als we naar de feiten kijken geeft "Zwartboek" juist wel een waarheidgetrouw beeld van wat er in de eerste helft van 1945 is gebeurd. Eigenlijk was het allemaal nog veel erger. In de film krijgen de meeste verraders uiteindelijk hun verdiende loon. In de werkelijkheid heeft het hieraan maar al te vaak ontbroken.

Degenen die de meeste schade hadden aangericht bleven buiten schot. Sommige die lastig werden mochten zelfmoord plegen of werden uit de weg geruimd. Maar het merendeel mocht ongestoord verder gaan. Vaak in goede posities en met het aanzien dat hoorde bij een verzetsheld. Terwijl de ware helden dood waren of zich diep gekwetst en teleurgesteld terugtrokken. De verbittering die dit soort zaken heeft opgeroepen is zelfs nu nog steeds niet verdwenen. Misschien dat "Zwartboek" daarvan nog iets goed maakt. Dat de doofpot, waarin zoveel zaken zijn verdwenen, weer een stukje verder opengebrouwen is.

Beeld

Uit de film komt op Rachel na bijna niemand met schone handen naar voren. En vooral het beeld van de Nederlander uit die tijd dat door Paul Verhoeven is neergezet kan alleen maar als vernietigend worden beschreven.

Vooraf in de scènes van na de bevrijding komt dit goed tot

uiting. Moffenmeiden worden kaalgeschoren en vernederd. In de omgang met opgepakte NSB'ers en anderen lijkt men veel geleerd te hebben van de zojuist verslagen nazi's. We kennen allemaal de beelden van de bevrijding en de spontane feesten. Maar "Zwartboek" laat ook juist die andere kant zien. Een periode van rechteloosheid waarbij allerlei rekeningen konden worden vereffend zonder enige vorm van controle. Terwijl kleine meelopers werden vernederd mochten de grootste ploerten rustig hun gang gaan of ont-

De ontknoping

snappen. Er werd gemanipuleerd en gespioneerd om de "juiste" mensen weer op de belangrijke plekken te krijgen. In die paar wilde weken na de bevrijding werd de basis gelegd voor het naoorlogse Nederland. Achter de rug van de hossende massa's werd de macht verdeeld. En zo werd

de gewonnen oorlog voor de mensen die er echt alles voor hadden gegeven toch nog een nederlaag. Ook dat verhaal laat "Zwartboek" zien.

Conclusie

In de aanloop naar de première werd "Zwartboek" soms neergezet als een meesterwerk. Dat is de film niet, en daar leent het thema zich ook niet voor. Maar voor iedereen die een beetje afweet van de ware geschiedenis van het verzet in Nederland in de laatste maanden van de oorlog komt de film als waarheidsgetrouw en een verademing over. Bij de jongere generaties zullen misschien wat ogen open gaan. Want een onderhuidse boodschap kent de film ook: wat voor de één een terrorist is, is voor de ander een vrijheidsstrijder, en omgekeerd. Een boodschap die niet alleen past bij de jaren 40-45, maar ook nu opnieuw actueel is. De film is intussen uit de bioscopen verdwenen na een aantal prijzen te hebben gewonnen, maar is eind vorige maand op DVD uitgekomen.

Zwartboek

Acteurs: Carice van Houten, Sebastian Koch, Thom Hoffman e.a.

Regisseur: Paul Verhoeven

Uitgebracht: 2006

DVD verschenen: 26 april 2007

Bronnen: NRC september 2006

Kunststof NPS/Wereld Omroep 11-09-2006

Website "Zwartboek"

OPROEP TOT VERBOD VAN DE NPD IN DUITSLAND

Door Piet Schouten

Voor een verbod van de NPD nu!

In geheel Duitsland is een brede protestbeweging gestart tegen de neonazistische NPD met onder meer handtekeningenacties voor verbod van de NPD. Vakbonden, kerken, politieke organisaties steunen de campagne.

Op 8 mei 2007 vierden talloze antifascisten zoals elk jaar in Duitsland de bevrijding van het Hitlerfascisme. Onze kameraden van de VvN/BdA (Vereniging van vervolgd van het Naziregime - Bond van Antifascisten) maakte een tussenbalans op van de succesvolle campagne om te komen tot een verbod van de NPD. De NPD heeft zetels in parlementen van diverse deelstaten. Er zijn meer dan 50.000 handtekeningen sinds de aanvang op 27 januari binnengekomen. Diverse prominenten hebben de lijst ondertekend waaronder talrijke overlevenden van concentratiekampen, politici en in het bijzonder de vakbondsbestuurders zoals DGB-voorzitter Michael Sommer. Bündnis Dortmund tegen Rechts, de VVN-BdA, vakbondsleden, ondernemingsraden en het Internationale Rombergparkcomitee namen met rond 5000 deelnemers op 1 mei deel aan de antifascistische bijeenkomst van de DGB op het Plein van de Oude Synagoge in Dortmund. "Het tot dusver bereikt resultaat onderstreept ons actieve optreden voor een democratie die zich weerbaar maakt

tegen racisme, vreemdelingenhaat, intolerantie en geschiedvervalsing", verklaarde Prof. Heinrich Fink (de voorzitter van de VVN/BdA) tegenover de pers. De breed samengestelde beweging in Duitsland heeft een oproep uit doen gaan aan de afgevaardigden van de Duitse Bondsdag. Daarin roepen zij op een proces in gang te zetten tot verbod van de NPD in overeenstemming met Artikel 21, sub 2 van de Grondwet. De indertijd door de Bondsregering, Bondsdag en Bondsraad geldig verklaarde gronden tot een verbod zijn nog steeds aanwezig. Meer dan 40 jaar is in de Duitse Bondsrepubliek een partij actief die de misdadige traditie van de NSDAP voorzet. De uitspraken van de NPD zijn racistisch, antisemitisch en doorspekt van vreemdelingenhaat. Ze komt op voor herstel van het "Duitse Rijk" en wijst het huidige democratische systeem van de Bondsrepubliek Duitsland af. Naast het propageren via dergelijke ideeën van openlijke geweldpleging biedt ze ook aan gewelddadige criminelen onderdak en ondersteunt hen. De NPD is in hoge mate voor een ziekelijk klimaat verantwoordelijk, waarin veelvoudige strafbare handelingen gedijen. De NPD misbruikt de status als partij om subsidie van een staat te

verkrijgen, welke staat ze wil afschaffen.
In navolging van het Verdrag van Potsdam en de controlerende geallieerde raad werden indertijd afgekondigde gerechtelijke voorschriften, tot bevrijding van het Duitse volk van nationaalsocialisme en militarisme, in de West-Duitse naoorlogse Grondwet clausules opgenomen om de democratie te waarborgen. Helaas werd aan neofascistische en militaristische groeperingen in het westen van Duitsland vrij spel gegeven terwijl voormalige linkse verzetsstrijders en overlevenden van kampen slachtoffer werden van de hetze tegen links. (Zie eerder verschenen AntiFascist 2006-4)

De organisaties eisen dat de NPD samen met vertakkingen, gelijksoortige en aanverwante organisaties verboden en voorgoed ontbonden worden. Actie-website: <http://www.npd-verbot-jetzt.de/>

De VvN/BdA, onze zustervereniging van antifascisten in Duitsland heeft deze brede actie aangegrepen om de volledige tekst van de Eed van de gevangenen van Buchenwald integraal te publiceren. Als AFVN/BvA vonden wij het goed om de integrale letterlijke tekst weer te geven in ons blad. U vindt hierna de Nederlandse vertaling en het originele Duitstalige tekstdocument.

De Eed van Buchenwald

Op 19. April 1945 kwamen in het bevrijdde Concentratiekamp Buchenwald 21.000 mensen samen voor een herdenkingsplechtigheid en legden de *Eed van Buchenwald* af, die in de Franse, Russische, Poolse, Engelse en Duitse taal voorgelezen werd.

In het Nederlands vertaalde tekst:

Kameraden!

Wij Buchenwalder antifascisten zijn vandaag aangetreden ter ere van de 51.000 gevangenen die door de nazi-beesten en hun handlangers de in Buchenwald en de buitengelegen kampen vermoord zijn!

- 51.000 Neergeschoten, opgehangen, vertrapt, geslagen, gestikt, verdronken, uitgehongerd, vergiftigd
- 51.000 Vaders, broeders - zonen stierven een pijnlijke dood, omdat zij tegenstanders van het fascistische moordregime waren.
- 51.000 Moeders en vrouwen en honderdduizenden kinderen klagen aan!

Wij, die in leven zijn gebleven, wij waren getuigen van de nazistische wreedheden en zagen in machteloze woede onze kameraden vallen.

Als er iets was wat ons in leven liet, dan was dat de gedachte:

De dag van de wraak zal komen!

Vandaag zijn we vrij!

Wij danken de geallieerde legers, Amerikanen, Engelsen, Sovjets en alle vrijheidsstrijders, die voor ons en de gehele wereld voor de vrede en voor het leven gevochten hebben.

Wij gedenken op deze plek de sympathisant van de antifascisten uit alle landen, een initiator van de strijd voor een nieuwe democratische en vreedzame wereld,
F. D. Roosevelt.

Wij Buchenwalder, Russen, Fransen, Polen, Tsjechen, Slovaken, Duitsers, Spanjaarden, Italianen, Oostenrijkers, Belgen, Hollanders, Engelsen, Luxemburgers, Roemenen, Joegoslaven en Hongaren vochten gezamenlijk tegen de SS, tegen de nazimisdadigers voor onze eigen bevrijding.

Ons bezielde een idee: Onze zaak is rechtvaardig -

De overwinning is aan ons!

Wij voerden in vele talen dezelfde, harde, meedogenloze, offervaardige strijd en deze strijd is nog niet beëindigd.

Nog steeds wapperen de gehate vlaggen!

Nog steeds zijn moordenaars van onze kameraden in leven!

Nog steeds lopen sadistische beulen vrij rond!

Wij zweren daarom voor de hele wereld op deze Apèl plaats, op deze plek van fascistische gruweldaden:

Wij staken de strijd eerst wanneer ook de laatste schuldige voor het gerecht van de volken staat!

De vernietiging van het nazidom met al zijn wortels is ons parool!

De opbouw van een nieuwe wereld van vrede en vrijheid is ons doel!

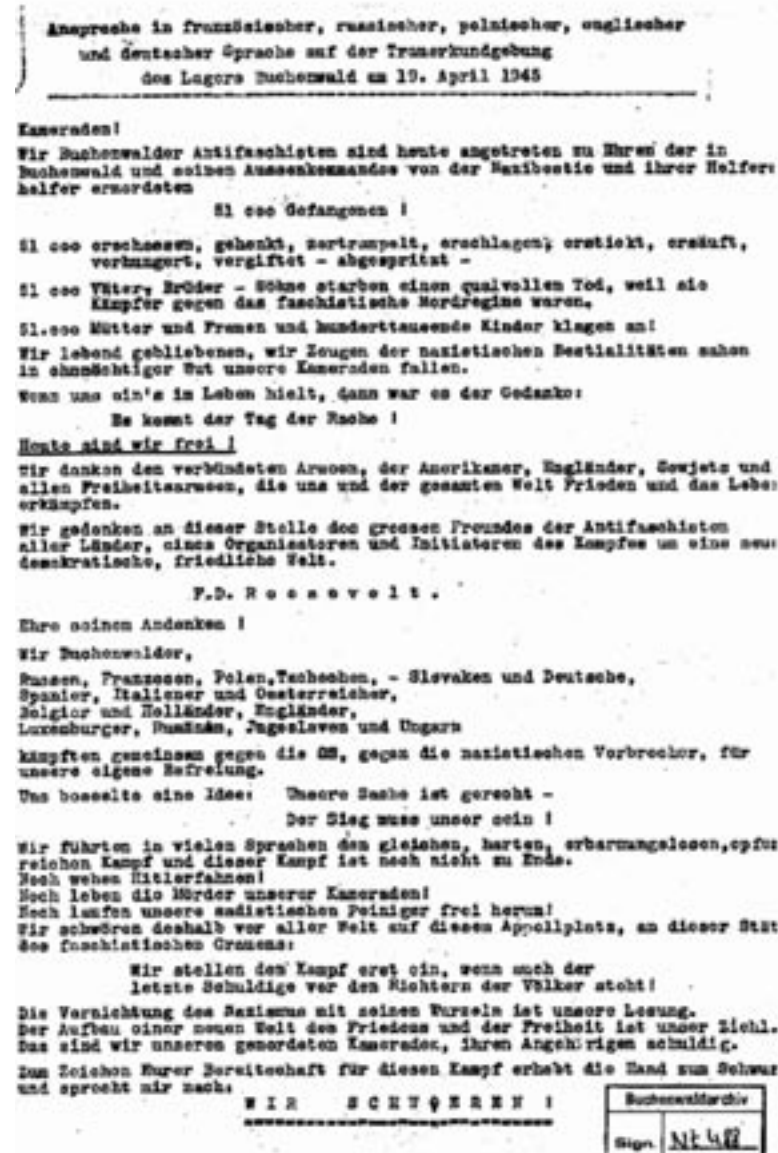
Dat zijn wij onze vermoorde kameraden, hun familieleden schuldig.

Als teken van jullie bereidheid tot deze strijd heft de hand en zeg mij na:

W I J Z W E R E N !

Het originele Duitstalige tekstdocument

zoals zich dat in het voormalige concentratiekamp Buchenwald bevindt

Vervolg Verzwegen schande

De Letse nazi's hebben op diverse plaatsen monumenten opgericht voor SS'ers uit de Tweede Wereldoorlog. In november 2002 liet premier Repche bloemen neerleggen bij een SS-monument in het stadje Lesten. Daarnaast werden in hetzelfde stadje op 27 september 2003 nog drie SS-monumenten officieel ingehuldigd. Tijdens de tweede wereldoorlog vochten zo'n 150.000 Letten mee in de oorlog. Allen hebben destijds de eed van trouw afgelegd aan Adolf Hitler en de SS-eed gezworen.

Monumenten van bijv. de Estse antifascist Lebit Parn werden gesloopt en een monument opgericht voor de Estse SS-Waffenofficier Alfons Rebane. In de stad Parnu werd een monument opgericht ter ere van de Estse SS'ers en wordt er een museum (!) gebouwd ter verheerlijking van de nazi-misdaden.

bron:

www.xs4all.nl/~afa/alert/3_8/baltisch.html

Als de genoemde media dus uitsluitend verslag doen van de Russische protesten tegen het verplaatsen van het Sovjetmonument, zonder de achterliggende informatie te verstrekken, dan vertellen ze halve waarheden.

Zouden wij niet woedend zijn als bijv. monumenten van de 'bevrijders' van Nederland verplaatst zouden worden en er bijna tegelijkertijd monumenten voor de SS opgericht zouden worden?

Vervolg Srebrenica HOAX 2

Srebrenica was alleen maar een voorwendsel, dat voortkwam uit de kortzichtigheid van de Bosnisch-Servische leiders. De belegerde troepen hadden met gemak de enclave kunnen verdedigen, in ieder geval langer, als ze goed geleid zouden zijn. Het bleek goed uit te komen om de enclave op deze manier te laten vallen. Aangezien de enclave gedoemd was om te vallen, kon het beter op een zo gunstig mogelijke manier gebeuren. Dit had echter alleen kans van slagen als het politieke initiatief bij Sarajevo lag en onder volledige bewegingsvrijheid, wat nooit het geval zou zijn geweest aan de onderhandelingstafel. De bewuste val van de enclave mag dan lijken op een orkestratie van machiavellistische proporties, het is een feit dat de regering in Sarajevo er veel bij te winnen had, zoals daarna duidelijk werd. Srebrenica was **niet** een *geen-verlies-geen-winstspel*. De Serviërs wonnen een militaire slag, maar met heel negatieve politieke bijwerkingen die zorgden voor hun definitieve uitsluiting.

We kunnen als laatste nog een vreemde constatering doen. Toen de VN-posten werden aangevallen en het onmogelijk bleek ze in handen te houden, trokken de troepen zich terug. De barricades die waren opgezet door het moslimleger lieten de troepen niet passeren. Deze troepen werden niet behandeld als soldaten die van de frontlinie vluchtten, maar met een verachtelijke differentiatie.

De moslims weigerden niet alleen zelf te vechten, ze dwongen anderen om voor hen te vechten. In een geval besloot de bestuurder van een Nederlands voertuig na gesprekken met ABiH om de barrière te passeren. Een moslimsoldaat gooide een handgranaat, door welke scherven de bestuurder dodelijk werd geraakt. De enige VN-soldaat die in de aanval op Srebrenica omkwam werd gedood door moslims.

Carlos Martins Branco onderwijst aan het Europese Universiteitsinstituut, op het Departement van Sociale en Politieke Wetenschappen, Badia Fiesolana,

Wordt vervolgd